

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**RAČUNOVODENJE VREDNOSTNIH PAPIRJEV V SKLADU Z
MEDNARODNIMI STANDARDI RAČUNOVODSKEGA POROČANJA**

Ljubljana, november 2011

ŠTEFAN TOMC

IZJAVA

Študent Štefan Tomc izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom doc. dr. Simona Čadeža, in da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 1. 11. 2011

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 ZGODOVINSKI RAZVOJ RAČUNOVODSKEGA POROČANJA	2
1.2 Zgodovinski razvoj mednarodnih standardov računovodskega poročanja.....	3
1.3 Institucije povezane s kreiranjem mednarodnih računovodskih standardov	4
1.4 Sprejemanje MSRP na ravni Evropske Unije.....	5
1.5 MSRP v Sloveniji	6
1.6 Temeljne predpostavke poročanja po MSRP	6
1.7 Kakovostne značilnosti računovodskih izkazov	7
2 MRS 32 – FINANČNI INŠTRUMENTI: PREDSTAVLJANJE	8
2.1 Razvrstitev finančnega instrumenta na obveznost ali kapital.....	9
2.2 Računovodska obravnava sestavljenih instrumentov	13
2.3 Poročanje obresti, dividend, dobičkov in izgub ter medsebojni poboti finančnih sredstev in obveznosti.....	15
3 MRS 39 – FINANČNI INŠTRUMENTI: ZAČETNA RAČUNOVODSKA PRIPOZNAVA IN MERJENJE.....	16
3.1 Datum poročanja poslovnega dogodka: datum nabave ali datum poravnave	16
3.2 Finančni instrumenti: razporeditev v skupine	17
3.2.1 Po pošteni vrednosti skozi izkaz poslovnega izida.....	17
3.2.2 V posesti do zapadlosti.....	17
3.2.3 Posojila in terjatve	18
3.2.4 Za prodajo razpoložljiva sredstva.....	18
3.3 Merjenje.....	18
3.4 Primer vrednotenja obveznic z metodo odplačne vrednosti.....	19
3.5 Prerazporeditve med skupinami	21
3.6 Slabitve finančnih sredstev	22
3.6.1 Vpliv slabitev finančnih naložb na davčno osnovo	24
3.7 Varovanje pred tveganjem.....	25
4 METODA POŠTENE VREDNOSTI	28
4.1 Merjenje sredstva ali obveznosti po pošteni vrednosti.....	31

4.2	Določanje cene	31
4.3	Referenčni trg	31
4.4	Tržni udeleženci	32
4.5	Poštena vrednost sredstev	32
4.6	Poštena vrednost obveznosti.....	33
4.7	Hierarhija poštene vrednosti	33
5	PROBLEM MERJENJA PO POŠTENI VREDNOSTI V ČASU FINANČNE KRIZE..	35
5.1	Spremembe standardov pri merjenju poštene vrednosti.....	38
5.2	Vpliv jesenskih amandmajev leta 2008 na poslovne izkaze.....	40
	SKLEP.....	41
	LITERATURA IN VIRI	43

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Razvrstitev izvedenih finančnih inštrumentov s poravnavo v lastnih delnicah na obveznost ali kapital.....	10
Tabela 2:	Knjiženje prodajne opcije (neto poravnava)	11
Tabela 3:	Knjiženje prodajne opcije (bruto poravnava).....	12
Tabela 4:	Razvrstitev drugih finančnih inštrumentov v bilanci stanja.....	13
Tabela 5:	Razdelitev sestavljenega inštrumenta na obveznost in kapital.....	14
Tabela 6:	Razdelitev transakcijskih stroškov	14
Tabela 7:	Vrednotenje finančne obveznosti po odplačni vrednosti	15
Tabela 8:	Klasifikacija finančnih naložb.....	18
Tabela 9:	Amortizacijski načrt petletne obveznice	20
Tabela 10:	Primeri vknjižb za petletno obveznico	20
Tabela 11:	Način slabitve finančnih sredstev glede na njihovo klasifikacijo	23
Tabela 12:	Varovanje denarnih tokov pred tveganjem: vknjižbe prvega leta.....	27
Tabela 13:	Varovanje denarnega toka: nadaljevanje.....	27

Tabela 14: Varovanje denarnega toka: vknjižbe na koncu drugega leta.....	27
Tabela 15: Varovanje denarnega toka: učinek drugega leta	28
Tabela 16: Primer vrednotenja po pošteni vrednosti.....	34
Tabela 17: Poštena vrednost finančne naložbe; 1. različica.....	36
Tabela 18: Poštena vrednost finančne naložbe; 2. različica.....	37

KAZALO SLIK

Slika 1: Institucije povezane s kreacijo MSRP	5
Slika 2: Odprava pripoznanja finančnega sredstva	24
Slika 3: MSRP 13: diagram ključnih elementov	30
Slika 4: Delež sredstev in obveznosti merjen po tristopenjski hierarhiji na dan 31. 12. 2008. 38	
Slika 5: Delež bank po državah s prerazporejenimi finančnimi inštrumenti	40

UVOD

Konvergenca monetarnih politik držav Evropske unije, še posebej pred uvedbo skupne valute Evra in prost pretok intrakomunitarnega prometa sta povzročila v zadnjih dveh desetletjih dramatične strukturne spremembe na področju denarnih in finančnih trgov. Sama ponudba finančnih inštrumentov se je v temu času silovito povečala in s tem dala možnost podjetjem uporabo sofisticiranih tehnik financiranja osnovne dejavnosti ter nalaganja presežkov denarja v donosne finančne produkte z visokim tveganjem. V današnjem času finančne krize so najbolj na udaru finančne institucije; med njimi najbolj finančni holdingi in potem banke. Seznam krivcev, ki so botrovali krizi je dolg, vendar na tem seznamu po mnenju računovodskih strokovnjakov najdemo tudi metodo vrednotenja finančnih postavk.

Namen diplomskega dela je predstaviti računovodsko obravnavo finančnih inštrumentov skozi razlago mednarodnega računovodskega standarda številka 32 in 39. Njihovo pravilno evidentiranje v poslovnih knjigah in računovodsko poročanje bom prikazal na podlagi praktičnih primerov, ki bodo v večini zajemali naložbe v vrednostne papirje. V drugem delu diplomskega dela (četrto in peto poglavje) bom opisal novo ureditev vrednotenja po pošteni vrednosti, ki jo prinaša MSRP 13 in prikazal probleme, ki jih prinaša ta metoda vrednotenja postavk v razmerah nedelujočih trgov. Cilj drugega dela diplomskega dela je prikazati manevrski prostor, ki ga dopuščajo mednarodni standardi pri (pre)razvrščanju finančnega premoženja in njegovemu vplivu na evropski bančni sektor.

V prvem poglavju opisujem zgodovinski razvoj računovodenja in institucije povezane s kreiranjem današnjih sodobnih računovodskih standardov. Sam razvoj finančnih trgov je diktiral razvoj računovodenja. Evropska komisija se je že leta 1995 zavezala k usklajenosti med evropskimi računovodskimi direktivami in mednarodnimi standardi računovodskega poročanja (v nadaljevanju MSRP), izdanimi pod okriljem IASB. Mednarodne računovodske standarde (v nadaljevanju MRS) se danes uporablja v dveh pomenih, in sicer kot sinonim za MSRP s pojasnili v širšem smislu, v ožjem ali natančnejšem pomenu pa kot del MSRP, ki jih je izdal svet za mednarodne računovodske standarde (v nadaljevanju IASC).

MSRP, v takšni obliki kot jih sprejema IASB, v Evropski uniji nimajo direktnega vpliva. V nacionalno zakonodajo prehajajo skozi evropske direktive. Direktive kot take so zavezujoče glede cilja, vendar državnim oblastem prepuščajo svobodno izbiro glede uporabljenih metod. V slovenski zakonodaji je pravna podlaga Zakon o gospodarskih družbah (v nadaljevanju ZGD), ki v 54. členu zahteva skladnost nacionalnih pravil računovodenja z mednarodnimi standardi računovodskega poročanja. V slovenski pravni zakonodaji je računovodenje vrednostnih papirjev urejeno v tretjem slovenskem računovodskem standardu z naslovom Finančne naložbe, ki obravnava tako naložbe v vrednostne papirje kot tudi naložbe v odvisna podjetja. Slednje je v okviru MSRP obravnavano v povsem ločenih standardih. Poudarek diplomskega dela bo na vrednotenju finančnih naložb v vrednostne papirje s primeri knjiženj za posamezne kompleksnejše poslovne dogodke.

V drugem poglavju bom prikazal pravila začetne računovodske pripoznave finančnega inštrumenta na obveznosti in kapital v skladu z MRS 32. Temeljni princip delitve postavlja vsebino pred obliko, zato moramo nekatere konvencionalne oblike kapitala (na primer zamenljive prednostne delnice) uvrščati med obveznosti. V primeru, da je finančni inštrument sestavljen tako iz obveznosti kot kapitala, moramo njegove posamezne sestavine evidentirati ločeno.

V tretjem poglavju obravnavam začetno računovodsko pripoznavo finančnega inštrumenta in njegovo nadaljnje merjenje v skladu z MRS 39 (2008). Poročevalska enota lahko izbere datum evidentiranja inštrumenta na datum nabave ali plačila, medtem ko je njegovo nadaljnje merjenje in slabitev odvisna od razporeditve v ustrezno skupino. Pomembno je, da predhodno rešimo vprašanje delitve na obveznost in kapital opisano v prvem poglavju, saj MRS 39 ne obravnava kapitalskih inštrumentov izdanih s strani poročevalske enote.

Metoda poštene vrednosti je vodilen koncept vrednotenja finančnih postavk. V četrtem poglavju opisujem metodo poštene vrednosti, ki jo je prinesel nov standard izdan maja 2011. MSRP 13 ne širi krog uporabe poštene vrednosti ampak zagotavlja enoten vir pravil merjenja postavk.

V petem poglavju diplomskega dela obravnavam probleme merjenja finančnih postavk zaradi odsotnosti delujočih finančnih trgov in prikazujem odgovore snovalcev računovodskih standardov in njihovo implikacijo v bančnem sektorju.

1 ZGODOVINSKI RAZVOJ RAČUNOVODSKEGA POROČANJA

Današnja pravila merjenja in izkazovanja postavk premoženja, kot ga poznamo danes v razvitem svetu, se je razvil iz dveh »kalupov«, in sicer iz kontinentalnega in anglosaksonskega načina poročanja. Začetki kontinentalnega poročanja izhajajo iz leta 1673 z zahtevo francoske vlade po pripravi poštenega finančnega stanja, za namene izvajanja državnega nadzora in kontrole nad podjetji. Tedanji vodilni motiv poročanja naj bi bil ščitenje podjetij pred stečajem. Preko Napoleonovega trgovinskega zakonika se je kasneje francoski sistem računovodenja razširil nad preostalo kontinentalno Evropo. Nadaljnji razvoj računovodenja se je nadaljeval z vplivom Nemčije po njeni unifikaciji leta 1870. Nemški model je slonel na vrednotenju postavk premoženja in obveznosti na podlagi nabavnih cen (zgodovinske vrednosti) in sistematične amortizacije. Enako ureditev so kasneje uzakonile tudi druge države kontinentalne Evrope. Razlog za razmah nemškega modela je bil začetek obdavčevanja dobičkov podjetij v zgodnjih dvajsetih letih dvajsetega stoletja (Epstein & Jermakowicz, 2010, str. 4).

Nadaljnji razvoj kontinentalnega sistema računovodenja je slonel na ureditvi odnosov med podjetji in državo. Informacije, ki jih je zagotavljal ta sistem računovodenja so primarno služile za obračun davščin in izvajanje državne regulative nad podjetji v korist celotnega

gospodarstva, ki se je kazala z omejevanjem izplačila dividend in kaznovanjem finančno slabo stoječih ali vodenih podjetij.

Anglosaksonski model računovodenja se je razvil v 19. stoletju vzporedno z industrijsko revolucijo. Industrializacija je v prvi vrsti zahtevala večje koncentracije kapitala (v začetni fazi za gradnjo prekopov in železnic) in porazdelitev tveganj med investitorji. Računovodsko poročanje v tem modelu je bilo usmerjeno k delničarjem.

Računovodsko poročanje za finančne trge se je najprej razvilo v Združenem Kraljestvu. Zakonodaja je bila postavljena ohlapno, ne s predpisi ampak s pravili, ki so lahko omogočali tudi različne interpretacije. Ta pristop se je prenesel tudi v Združene države, prav tako v času njihove industrializacije. Na koncu devetnajstega stoletja se je v ZDA razvil nov model vodenja, in sicer je bilo več družb skupaj vodeno iz ene posamezne centralne pisarne. Iz vidika poročanja je to pomenilo zahtevo po konsolidaciji izkazov. Glavno vodilo anglosaksonskega modela poročanja je priprava zanesljivih informacij investitorjem. Zaradi različnih razlogov tako Združene države kot tudi Združeno kraljestvo nista sprejeli profitov družb, ugotovljenih na podlagi računovodskega poročanja kot osnovo za obdavčitev, ampak sta samostojno oblikovali pravila za oblikovanje davčnega rezultata in kot prej omenjeno, ločeno od pravil računovodskega poročanja (Epstein & Jermakowicz, 2010, str. 4).

Mednarodni standardi računovodskega poročanja (v nadaljevanju MSRP) kot jih poznamo danes, v večji meri izhajajo iz drugega anglosaksonskega kapitalno-tržnega modela. Pravila računovodenja so bolj osnovana na ohlapnih pravilih in konceptih kot pa na natančno definiranih predpisih. Razvoj standardov računovodskega poročanja in vzporedno razvoj institucij ter zalednih organizacij, ki so poskrbele za njihovo kreacijo in implementacijo v svetovnih redih držav, opisujem v naslednjem poglavju.

1.2 Zgodovinski razvoj mednarodnih standardov računovodskega poročanja

Začetek razvoja mednarodnih računovodskih standardov sega v leto 1966 z ustanovitvijo mednarodnega korpusa, katerega člani so bili ICAEW (angl. *Institute of Chartered Accountants of England & Wales*), AICPA (angl. *American Institute of Certified Public Accountants*) in CICA (angl. *Canadian Institute of Chartered Accountants*). Že naslednje leto so formirali mednarodno študijsko skupino računovodij, ki je redno izdajala mnenja glede posameznih kategorij. Ta mnenja in razprave so kasneje rezultirala v mednarodnih standardih. Šele leta 1973 je bilo ustanovljeno mednarodno telo s primarno nalogo izdajanja računovodskih standardov za mednarodno uporabo. Svet za mednarodne računovodske standarde (v nadaljevanju IASC) je opravljal svoje delo 27 let, vse do leta 2001, ko so organizacijo preimenovali v upravni odbor za mednarodne računovodske standarde (v nadaljevanju IASB) (ICAEW, 2011).

Mednarodni standardi računovodskega poročanja obsegajo mednarodne računovodske standarde (v nadaljevanju MRS), ki jih je izdal IASC do leta 2001, mednarodne standarde

računovodskega poročanja, ki jih je izdal IASB od aprila leta 2001 naprej in pojasnila Odbora za pojasnjevanje mednarodnih standardov računovodskega poročanja (IFRIC-a in njegovega predhodnika SIC-a). MRS se tako lahko uporablja v širšem smislu kot sinonim za MRSP s pojasnili ali pa v ožjem smislu kot del MRSP.

1.3 Institucije povezane s kreiranjem mednarodnih računovodskih standardov

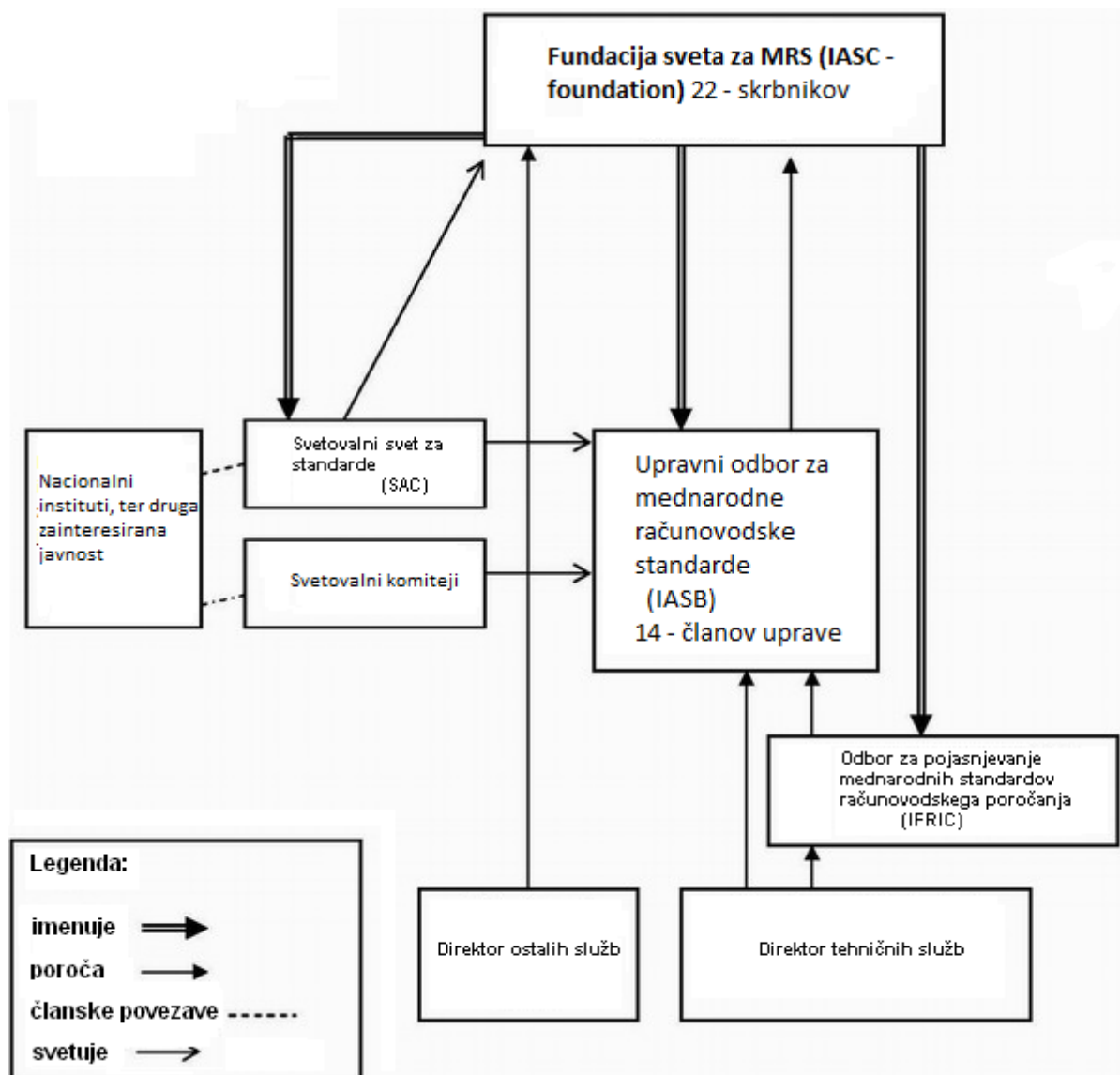
V sliki 1 prikazujem strukturo institucij, povezanih s kreiranjem mednarodnih računovodskih standardov. Osrednja organizacija je fundacija sveta za mednarodne računovodske standarde (angl. *IASC Foundation*), s sedežem v ameriški zvezni državi Delaware. Glavna naloga skrbnikov fundacije IASC je financiranje delovanja celotne strukture, ki znaša v grobem okoli 19 milijonov ameriških dolarjev letno ter imenovanje članov uprave v IASB in članov komiteja v IFRIC-u in SAC-u. Vseh skrbnikov je 22 in prihajajo iz vseh svetovnih kapitalskih trgov. Uravnotežena zemljepisna pokritost skrbnikov daje fundaciji mednarodno veljavo (About the IFRS Foundation and the IASB, 2011).

Upravni odbor za mednarodne računovodske standarde šteje 14 članov, ki so odgovorni za kreiranje standardov. V nasprotju s kolegi v fundaciji sveta člani IASB niso imenovani na podlagi geografskih kriterijev, ampak so predstavniki stroke (delujoči revizorji, pripravljalci računovodskih izkazov, uporabniki računovodskih izkazov in univerzitetni učitelji). Prvi člani IASB so bili imenovani januarja 2001.

Svetovalni svet za standarde se sreča z IASB trikrat letno za dva dni. Tvorijo ga okoli 50 članov iz različnih področij (od analitikov, revizorjev, organov nadzora nad delniškimi trgi do izvršnih direktorjev korporacij). SAC predstavlja povezavo med IASB in različnimi institucijami; njihova naloga je tako predlagati teme za dnevne rede IASB-ju kot tudi posredovanje predlogov na različne teme IASB-ja.

Odbor za pojasnjevanje mednarodnih standardov računovodskega poročanja (v nadaljevanju IFRIC) predstavlja tehnični delegati, ki so imenovani v komite izključno na podlagi stroke. Njihova naloga je priprava pojasnil, ki se nanašajo na področja z nezadovoljivo prakso in problematiko, povezano s kakim obstoječim standardom (About the IFRS Foundation and the IASB, 2011).

Slika 1: Institucije povezane s kreacijo MSRP

Vir: About the IFRS Foundation and the IASB, 2011.

1.4 Sprejemanje MSRP na ravni Evropske Unije

Mednarodni standardi računovodskega poročanja v državah članicah Evropske unije nimajo neposrednega vpliva. Evropska komisija predlaga odobritev standarda, o sami potrditvi standarda pa odloča Računovodski urejevalni odbor (v nadaljevanju ARC).

Pomembno vlogo pri sprejemanju standardov na ravni Evropske unije ima Evropska svetovalna skupina za računovodsko poročanje (EFRAG). Skupina svetuje in pomaga komisiji s strokovno oceno standardov in pojasnili glede njihove uporabe na področju EU.

Uredba EU, ki zahteva uporabo MSRP pri pripravi računovodskih izkazov, se nanaša na podjetja, ki kotirajo na borzah v državah članicah EU-ja. Konsolidirani izkazi teh družb morajo biti pripravljeni v skladu z MSRP. Po ocenah naj bi to veljalo za okoli 7.000 družb. Družbe so morale po tej uredbi pripraviti skupinske izkaze po MSRP že za poslovno leto 2005. Uredba je dopuščala, da tudi druge družbe pripravijo izkaze po MSRP.

1.5 MSRP v Sloveniji

Uredbe se v članicah Evropske unije uporabljajo neposredno. Podrobno izvajanje uredbe v slovenskem pravnem redu določa Zakon o gospodarskih družbah Ur. l. RS, št. 65/2009 (v nadaljevanju ZGD-1). V 54. členu ZGD-1 je določeno, da slovenski računovodski standardi ne smejo biti v nasprotju z mednarodnimi standardi računovodskega poročanja, kar je bila tudi podlaga za prenavo in približanje SRS-jev mednarodnim standardom računovodskega poročanja. K uporabi MSRP so zavezane družbe, ki kotirajo na borzah v državah članicah EU in katere morajo sestaviti konsolidirano letno poročilo. Poleg teh družb so zavezane k sestavi računovodskih poročil v skladu z MSRP tudi banke, zavarovalnice in druge družbe, ki se lahko prostovoljno vključijo v sistem poročanja po mednarodnih standardih, vendar zakon zahteva njihovo uporabo najmanj pet let. V prehodnih določbah zakona je določeno, da družbe, katere imajo na katerikoli borzi v EU uvrščene le dolžniške vrednostne papirje, sestavijo izkaze s 1. 1. 2007. Banke so prvič sestavile izkaze v skladu z MSRP leta 2006, zavarovalnice pa so prvič sestavile izkaze, kompatibilne z MSRP, za poslovno leto 2007. Za druge družbe, ki so se odločile na prostovoljni bazi z odločitvijo skupščine družbe, so tako kot banke, prvič pripravile izkaze v skladu z MSRP za poslovno leto 2006.

1.6 Temeljne predpostavke poročanja po MSRP

Cilj mednarodnih računovodskih standardov je zagotoviti koristne informacije uporabnikom računovodskih izkazov za namene sprejemanja gospodarskih odločitev. Računovodski izkazi morajo biti grajeni na dveh predpostavkah, in sicer je prva temeljna predpostavka pri pripravi računovodskih izkazov upoštevanje nastanka poslovnega dogodka. To pomeni, da se posli in drugi poslovni dogodki pripoznajo v tistem obdobju, v katerem so nastali (in ne takrat, ko so bili plačani ali na drug način poravnani) in se evidentirajo ter poročajo v izkazih družbe za tisto obdobje, na katero se nanašajo. Prednost poročanja na podlagi nastanka poslovnega dogodka je zagotovitev kvalitetnejših informacij uporabnikom izkazov. Bralca izkazov ne informirajo samo o preteklih poslovnih dogodkih povezanih z denarnim tokom, ampak pokažejo tudi obveznosti, ki bodo denarno bremenila podjetje v prihodnosti in o sredstvih, ki bodo prav tako udenarnjena v prihodnosti. Višja kvaliteta izkazov daje boljše informacije, ki so potem podlaga za odločitve širokemu krogu uporabnikov računovodskih izkazov podjetij.

Druga temeljna predpostavka je časovna neomejenost delovanja. Izkazi morajo biti pripravljeni na predpostavki, da gre za delujoče podjetje, ki bo nadaljevalo svoje poslovanje v prihodnosti. V primeru, da podjetje pripravi izkaze na drugi podlagi, mora to obvezno razkriti.

1.7 Kakovostne značilnosti računovodskih izkazov

Informacije, ki jih ponujajo računovodski izkazi, morajo biti za uporabnike koristne. Ta lastnost računovodskim izkazom daje kakovostne značilnosti. Štiri glavne značilnosti so (Mednarodni računovodski standardi, 2001, str. 56 - 57):

- **razumljivost** (informacije, predstavljene v računovodskih izkazih, morajo biti take, da so brez težav razumljive uporabnikom),
- **ustreznost** (ustrezne informacije so bistvene za odločevalne potrebe uporabnikov),
- **zanesljivost** (informacije so zanesljive, kadar ne vsebujejo bistvenih napak in pristranskih stališč),
- **primerljivost** (za primerjavo računovodskih izkazov podjetij za namene finančnih analiz za določeno časovno serijo, morajo imeti uporabniki možnost primerjati računovodske izkaze enega ali več podjetij),
- **prednost vsebine pred obliko** (poslovne dogodke je treba obravnavati v skladu z njihovo vsebino in gospodarsko resničnostjo, ki pa ni nujno v skladu s pravno ali načrtovano obliko).

Poslovodstvo mora pri pripravi računovodskih izkazov najti ravnotežje med kakovostnimi značilnostmi. Posledica zagotavljanja ravnotežja je doseganje samega namena računovodskih izkazov. Omejitve v zvezi z ustreznostjo in zanesljivostjo informacij so še pravočasnost in ravnotežje med koristmi in stroški.

Vsi poslovni dogodki (še posebej tisti, ki se nanašajo na končne datume poročevalskega obdobja) v času priprave izkazov še niso znani ali pa niso znani v celoti. Poročevalska enota mora v izkaze vključiti podatke o poslu, kljub temu, da še nima na razpolago vseh ustreznih informacij. Nepopolne informacije zmanjšujejo zanesljivost samih računovodskih izkazov, vendar je po drugi strani potrebno vzeti v zakup, da je tudi zelo zanesljiva informacija, ki pride do uporabnikov prepozno, oziroma takrat, ko so že sprejeli poslovno odločitev, v celoti nekoristna (Mednarodni računovodski standardi, 2001, str. 56 - 57).

V nadaljevanju pisanja diplomskega dela bom tematiko izključno posvetil računovodenju finančnih instrumentov, ki se v strokovni terminologiji uporabljajo kot nadpomenka vrednostnim papirjem. Podlaga za računovodsko obravnavo je zapisana v MRS 32 in MRS 39. Zraven teoretske razlage standardov bom dodal še kompleksnejše primere iz prakse.

2 MRS 32 – FINANČNI INŠTRUMENTI: PREDSTAVLJANJE

Mednarodni računovodski standard 32 govori o predstavljanju finančnih inštrumentov in predpisuje, katere informacije je treba razkriti v zvezi z bilančnimi in zabilančnimi finančnimi inštrumenti. Sprejet je bil leta 1996 in nato dopolnjen leta 2005 in leta 2008 z amandmaji, ki so se v pretežni meri nanašali le na predstavitev in razkritja. Namen standarda je nuditi uporabnikom računovodskih izkazov informacije o finančnem stanju podjetja in njegovi uspešnosti poslovanja ter predpisuje razkritja za denarne tokove, ki jih podjetje ustvarja tekom poslovnega leta.

V grobem MRS 32 postavlja računovodske okvirje za:

- delitev finančnih inštrumentov na obveznost ali kapital,
- pravila za medsebojno pobotanje finančnih sredstev in obveznosti,
- začetno pripoznanje finančnih inštrumentov in njihova nadaljnja delitev na finančna sredstva, finančne obveznosti in kapitalske inštrumente ter z njimi povezane dividende, obresti, izgube in dobičke.

Zakonu o trgu finančnih inštrumentov (ZTFI) v slovenskem pravnem redu med finančne inštrumente uvršča vrednostne papirje, inštrumente denarnega trga in izpeljane finančne inštrumente (opcije, terminski posli, obrestne in valutne zamenjave). Podobno, vendar vsebinsko širše, MRS 32 v 11. členu opredeli finančni inštrument kot vsako pogodbo, na podlagi katere nastane na eni strani finančno sredstvo enega podjetja in na drugi strani finančna obveznost ali kapitalski inštrument drugega podjetja. Finančna sredstva in obveznosti so prav tako definirana v 11. členu MRS 32 kot :

1. Finančno sredstvo je vsako sredstvo, ki je:

- denar,
- kapitalski inštrument drugega podjetja,
- pogodbeno pravico, prejeti denar ali drugo finančno sredstvo od drugega podjetja,
- pogodbeno pravico zamenjati finančne inštrumente z drugim podjetjem pod pogoji, ki utegnejo biti ugodni.

2. Finančna obveznost je vsaka obveznost, ki izpolnjuje spodnje pogoje:

- pogodbeno obveznost izročiti denar ali drugo finančno sredstvo drugemu podjetju,

- pogodbeno obveznost zamenjati z drugim podjetjem finančne instrumente pod pogoji, ki utegnejo biti neugodni.

Kapitalski instrument je vsaka pogodba, ki dokazuje preostali delež v sredstvih podjetja po odšteti vseh njegovih dolgov. Delniška opcija je tako po definiciji kapitalski instrument in ne finančna obveznost, ker mora podjetje v zameno za denar izročiti delnice. Tudi vsi stroški, povezani s pridobitvijo kapitalskih instrumentov, se pripoznajo kot odbitek od kapitala.

2.1 Razvrstitev finančnega instrumenta na obveznost ali kapital

Izdajatelj sestavljenega finančnega instrumenta mora njegove posamezne dele razvrstiti bodisi kot obveznost, bodisi kot kapital (15. člen MRS 32). Razvrstitev se opravi v skladu z vsebino tega instrumenta. V primeru, da finančni instrument vsebuje tako sestavine obveznosti kot kapitala, je potrebno v bilanci stanja različne sestavine pripoznati ločeno. Finančne instrumente, ki imajo tako lastnost kapitala kot obveznosti, standard opredeli kot sestavljene finančne instrumente. Primer sestavljenega finančnega instrumenta je pogodbeno odkupljiva prednostna delnica. Na tem mestu bom opisal temeljne zahteve po delitvi pasivnih postavk, medtem ko bom sestavljene instrumente obravnaval ločeno v podpoglavju 2.3.

MRS 32 strogo postavlja vsebino pred obliko in na tej podlagi mora poročevalska enota razdeliti in ločiti obveznosti od kapitala. Pred uveljavitvijo mednarodnih standardov so se na primer prednostne delnice poročale kot kapital, kljub temu, da so nekatere (pogodbeno odkupljive) imele jasne značilnosti dolga. Poleg odkupljivih prednostnih delnic predstavljajo finančne obveznosti tudi druge delnice, deleži ali kako drugače poimenovane enote kapitala, ki dajejo imetniku pravico prodati vrednostni papir izdajatelju vrednostnega papirja in je hkrati možno oziroma se tudi pričakuje da bo do prodaje tudi dejansko prišlo (Epstein & Jermakowicz, 2010, str. 191).

Podjetje lahko pripozna finančni instrument kot kapital samo v primeru, ko sta izpolnjena naslednja pogoja (MRS 32, 16. člen):

- instrument ne sme vsebovati nobene pogodbene obveznosti izplačati denar ali dostaviti drugo finančno sredstvo pod pogoji, ki so lahko neugodni za izdajatelja,
- v primeru, da je oziroma če bo finančni instrument izplačan z lastnimi delnicami, le-ta ne sme imeti nadaljnjih pogodbenih obvez izdajatelja, da se lahko izplača v denarju ali v drugem poljubnem finančnem instrumentu.

Razvrstitev izvedenih finančnih instrumentov na kapital ali obveznost iz druge alineje zgornjega odstavka je tako odvisna od načina poravnave, ki je zapisana v pogodbi. V primeru, da daje pogodba možnost odločitve eni izmed strank glede poravnave, se pogodba smatra kot finančno sredstvo ali obveznost in ne kot kapital (MRS 32, 26. člen). V tabeli 1 prikazujem razvrstitev izvedenih finančnih instrumentov s poravnavo v delnicah izdajatelja (lastnih delnicah).

Tabela 1: Razvrstitev izvedenih finančnih instrumentov s poravnavo v lastnih delnicah na obveznost ali kapital

Izvedeni finančni instrument	Bruto poravnava	Neto poravnava	Možnost odločitve strank
kupljena ali izdana nakupna opcija	kapital	izvedeni finančni instrument	izvedeni finančni instrument
kupljena prodajna opcija	kapital	izvedeni finančni instrument	izvedeni finančni instrument
izdana prodajna opcija	obveznost	izvedeni finančni instrument	izvedeni finančni instrument ali obveznost
terminska nakupna pogodba	obveznost	izvedeni finančni instrument	izvedeni finančni instrument ali obveznost
terminska prodajna pogodba	obveznost	izvedeni finančni instrument	izvedeni finančni instrument

Vir: Epstein & Jermakowicz, Distinguishing liabilities from equity 2010, str. 193.

Med kapital se po standardu uvrščajo le kupljene ali izdane prodajne opcije ali kupljene prodajne opcije in to le pri bruto poravnavi. Bruto poravnava pomeni, da se fiksno število delnic zamenja za fiksni znesek denarja ali drugega finančnega instrumenta. Ostale kombinacije se pripoznajo bodisi kot obveznost bodisi kot izvedeni finančni instrument.

Za boljšo ponazoritev zgoraj opisanega bom predstavil praktični primer knjiženja delniške prodajne opcije in sicer prvič pri bruto in drugič pri neto poravnavi. Primer iz prakse je zanimiv, ker je taisti izvedeni finančni instrument v prvem primeru voden kot kapital in drugič kot obveznost.

Primer knjiženja delniške opcije pri bruto in neto poravnavi

- Neto poravnava

Podjetje »XY« izda 5 milijonov prodajnih opcij za lastne delnice investicijski banki dne 1. 1. 2011. Prodajne opcije so izdane z odkupno ceno 10 evrov. Premija za opcijo znaša 1 evro. Zapadlost opcije je 30. 6. 2011. Trenutna vrednost delnice podjetja X je 10 evrov. Na dan 31. 3. 2011 vrednost delnice pade na 5 evrov, tako da poštena vrednost opcije znaša 5,5 evrov. Na dan 30. 6. 2011 vrednost delnice ostaja 5 evrov, enako velja tudi za pošteno vrednost delnice, ki prav tako znaša 5 evrov. Investicijska banka na dan 30. 6. 2011 izkoristi opcijo.

V prvem primeru se podjetje »XY« dogovori, da se obveznost iz naslova delniške opcije poravna kot razlika med izvršilno vrednost opcije in trenutno tržno vrednostjo delnic (neto poravnava). V tem primeru se prejeta sredstva za prodajno opcijo v višini enega evra na en kos delnice pripoznajo kot obveznost za izvedeni finančni instrument in ne kot kapital. Podjetje mora zaradi padca poštene vrednosti opcije na dan 31. 3. 2011 opraviti preračun obveznosti, ki v tem primeru znaša 27.500.000 EUR. Vrednost 5.000.000 EUR je bila pripoznana že na datum 1. 1. 2011, zato na dan 31. 3. 2011 evidentiramo samo razliko v

znesku 22.500.000 EUR. Preračun obveznosti na novo pošteno vrednost ponovimo na dan 30. 6. 2011, v skladu z novo pošteno vrednostjo opcij, ki je enaka vrednosti delnic podjetja »XY«. Podjetje konec junija 2011, ko investicijska banka izkoristi prodajno opcijo, banki nakaže na poslovni račun 5 EUR za delnico v skupnem znesku 25.000.000 EUR. Vsa knjiženja, povezana s poslovnim dogodkom, prikazujem v tabeli 2. V primeru, da banki podjetje ne izroči denarja, ampak izda lastne delnice, se pri knjiženju ne zapira denar, ampak se emisija delnic vknjiži kot povečanje kapitala. Te dve vknjižbi sta v tabeli 2 prikazani v oklepaju.

Tabela 2: Knjiženje prodajne opcije (neto poravnava)

Datum	Konto	Debet	Kredit
1. 1. 2011	Denar	5.000.000	
1. 1. 2011	Obveznost za IFI		5.000.000
31. 3. 2011	Stroški	22.500.000	
31. 3. 2011	Obveznost za IFI		22.500.000
30. 6. 2011	Obveznost za IFI	2.500.000	
30. 6. 2011	Prihodki		2.500.000
30. 6. 2011	Obveznost za IFI	25.000.000	
30. 6. 2011	Denar		25.000.000
(30. 6. 2011)	(Obveznost za IFI)	(25.000.000)	
(30. 6. 2011)	(Kapital)		(25.000.000)

Vir: Uranič, Praktični primeri uporabe MRS 32, MRS 39 in MSRP 7, 2008.

- **Bruto poravnava**

V drugem primeru prikazujem primer knjiženja prodajne opcije v primeru, ko se podjetje dogovori, da bo svojo obveznost izplačalo banki v celoti in hkrati pridobilo 5 milijonov lastnih delnic. Vrednost obveznosti je pripoznana na dan 1. 1. 2011 v znesku 48.750.000, kar je diskontirana vrednost obveznosti v skupni vrednosti 50.000.000 po diskontni stopnji 5 %. Na dan 30. 6. 2011 se vknjižijo stroški financiranja (obrestni stroški) po metodi odplačne vrednosti v skupnem znesku 1.250.000 EUR. Banka izkoristi prodajno opcijo na koncu junija 2011 in pridobi znesek 50.000.000 EUR v denarju, podjetju pa izroči 5 milijonov delnic. Vknjižbe po datumih iz vidika podjetja so prikazane v tabeli 3.

Tabela 3: Knjiženje prodajne opcije (bruto poravnava)

Datum	Konto	Debet	Kredit
1. 1. 2011	Denar	5.000.000	
1. 1. 2011	Kapital		5.000.000
1. 1. 2011	Kapital	48.750.000	
1. 1. 2011	Obveznost		48.750.000
30. 6. 2011	Obrestni stroški	1.250.000	
30. 6. 2011	Obveznost		1.250.000
30. 6. 2011	Obveznost	50.000.000	
30. 6. 2011	Denar		50.000.000

Vir: Uranič, *Praktični primeri uporabe MRS 32, MRS 39 in MSRP 7, 2008.*

Pri spremembi standarda leta 2008 je prišlo do novosti pri razvrščanju finančnih inštrumentov, za katere je izdajatelj pogodbeno obvezan, da jih odkupi (angl. a *puttable instrument*). Slednji se po novem lahko izkazujejo kot kapital, vendar morajo zadovoljiti vse spodaj našteje pogoje:

- imetnik takega vrednostnega papirja je upravičen do sorazmernega poplačila v likvidaciji po odštetju dolgov družbe,
- v ta razred se lahko razvrstijo samo nebitveni finančni inštrumenti. Vsi finančni inštrumenti, ki so razvrščeni v ta razred morajo imeti identične karakteristike,
- inštrumenti ne smejo imeti nobene druge lastnosti, ki bi ustrezala definiciji finančne obveznosti.

Pri razvrščanju »prodajljivih inštrumentov« med kapital je poudarek na nebitvenosti. Podjetje lahko uvrsti med kapital izdane delnice, katere v svojih pogodbenih določilih nalagajo izdajatelju obvezo, da jih od prejemnika odkupi nazaj za denar, vendar samo v primeru, če slednji ne predstavljajo primaren vir financiranja. Pomembno je tudi, da imajo takšne delnice (tako kot druge delnice) nedoločene dividende. V primeru, da take delnice predstavljajo primaren vir financiranja, jih je treba tudi po spremembi MRS 32 voditi kot obveznosti in ne kot kapital. Razvrstitev drugih finančnih inštrumentov prikazujem v tabeli 4.

Tabela 4: Razvrstitev drugih finančnih instrumentov v bilanci stanja

Finančni instrument	Bilanca stanja
Navadne delnice	Kapital
Inštrumenti z izdajateljevo obvezo odkupa	Obveznosti
Inštrumenti z možnostjo odločitve upnika glede prodaje	Obveznosti
Drugi inštrumenti z možnostjo prodaje izdajatelju	Obveznosti
Obveznost do izdaje delnic s fiksno vrednostjo	Obveznosti
Večni dolg (angl. <i>console</i>)	Obveznosti
Zamenljivi dolžniški vrednostni papirji	Sestavljen instrument

Vir: Orrel & Zelic, *On a mission to classify*, 2010, str. 10.

2.2 Računovodska obravnava sestavljenih instrumentov

Temeljna značilnost sestavljenih instrumentov je, da prinašajo imetnikom več kot samo eno ekonomsko korist. Primer sestavljenega instrumenta je obveznica z možnostjo nakupa delnic izdajatelja obveznic. Tak sestavljen instrument upniku prinaša fiksne obresti in še dodatno pravico do nakupa delnic. Primer sestavljenega instrumenta so tudi na primer prednostne delnice, ki dajejo imetniku pravico do nakupa delnic izdajatelja. Inštrumenti so lahko sestavljeni iz izvedenih finančnih instrumentov (kot v zgornjem primeru opisane kombinacije s prodajno opcijo za delnice izdajatelja), kot tudi iz neizvedenih tradicionalnih oblik finančnih sredstev. Tak primer je situacija, ko se izdajajo delnice skupaj z zadolžnicami (Epstein & Jermakowicz, 2010, str. 195).

Pred spremembo standarda v letu 2005 sta bile dopuščene dve možnosti vrednotenja:

- sorazmerna delitev poštene vrednosti po posameznih elementih sestavljenega instrumenta,
- izračun poštene vrednosti za tisti del sestavljenega instrumenta, kjer je to mogoče in pripisati ostanek do celotne vrednosti direktno k ostalim elementom sestavljenega instrumenta.

Po spremembi MRS 32 se ne glede na to ali so na razpolago poštene vrednosti za vse dele sestavljenega instrumenta, po poštenu vrednosti ovrednoti le komponenta, ki predstavlja finančno obveznost, medtem ko se kapitalskemu delu pripiše le preostala vrednost. Sama sprememba standarda ustreza tudi definiciji kapitala, saj po odštetju vseh dolgov predstavlja le rezidualno postavko. Skupna vsota komponent tako na strani obveznosti kot kapitala pa mora rezultirati v poštenu vrednosti sestavljenega instrumenta skupaj.

Primer knjiženja sestavljenega inštrumenta:

Podjetje »X« izda 1.000 zamenljivih obveznic po nominalni vrednosti 1.000 EUR. Obresti podjetje nakaže enkrat letno po 5 % obrestni meri. Vsaka obveznica je zamenljiva v 250 delnic. Ob izdaji je donos obveznice brez možnosti zamenjave 7 %. Obveznice so izdane na dan 1. 1. 2010 in zapadejo v plačilo dne 31. 12. 2012. Transakcijski stroški posla znašajo 100.000 EUR.

Vknjižbe so naslednje:

Tabela 5: Razdelitev sestavljenega inštrumenta na obveznost in kapital

Leto	Denarni tokovi	EUR	Diskontni faktor	Sedanja vrednost DT v EUR
2010	obresti	50.000	0,93	46.729
2011	obresti	50.000	0,87	43.672
2012	obresti in glavnica	1.050.000	0,82	857.113
			Obveznost	947.514
			Kapital	52.486
			Celotno plačilo	1.000.000

Vir: Kirk, Financial instruments, 2010, str.14.

Nabavna vrednost izdanih obveznic znaša 1.000.000 EUR. Vrednost kapitala predstavlja razlika med nabavno vrednostjo in pošteno vrednostjo obveznosti (prihodnji denarni tokovi so diskontirani po stopnji 7 %) in v tem primeru znaša 52.486 EUR.

V naslednjem koraku moramo še vknjižiti transakcijske stroške posla, ki se v skladu z MRS 32 razdelijo proporcionalno med obveznostjo in kapitalom. V tabeli 6 prikazujem to razdelitev, ki je hkrati tudi osnova za knjiženje:

Tabela 6: Razdelitev transakcijskih stroškov

	Obveznost v EUR	Kapital v EUR	Skupaj v EUR
razdelitev glavnice	947.514,00	52.486,00	1.000.000,00
transakcijski stroški	-94.751,40	-5.248,60	-100.000,00
neto razdelitev glavnice	852.762,60	47.237,40	900.000,00

Kapital v znesku 47.237,40 EUR se ne spreminja v naslednjih obdobjih, medtem ko se znesek obveznosti iz naslova izdanih obveznic v znesku 852.762,60 EUR v naslednjih obdobjih vrednoti v skladu z metodo odplačne vrednosti. Zaradi transakcijskih stroškov se mora efektivna obrestna mera preračunati, in sicer zaradi stroškov posla ne znaša 7 % temveč 11,0275 %. Za izračun efektivne obrestne mere priporočam uporabo funkcije XIRR v

programu »Microsoft Excel«. Omenjena funkcija izračuna notranjo stopnjo povračila za določen razpored pritokov denarja, kar vsebinsko ustreza definiciji EOM-a. V tabeli 7 prikazujem anuitetni načrt obveznice, merjene po odplačni vrednosti in celoten strošek financiranja, ki v tem primeru znaša 297.237 EUR.

Tabela 7: Vrednotenje finančne obveznosti po odplačni vrednosti

Datum	Obveznosti v EUR	EOM = 11,0275 %	Plačila v EUR	Obveznost v EUR
1. 1. 2010			852.762,60	852.762,60
31. 12. 2010	852.762,60	94.043,43	-50.000,00	896.806,03
31. 12. 2011	896.806,03	98.900,58	-50.000,00	945.706,60
31. 12. 2012	945.706,60	104.293,40	-1.050.000,00	0,00
	skupaj obresti	297.237 €		

2.3 Poročanje obresti, dividend, dobičkov in izgub ter medsebojni poboti finančnih sredstev in obveznosti

Obresti, dividende in izgube, povezane z delom ali celoto finančnega inštrumenta, ki je v bilanci stanja klasificiran kot finančna obveznost, se kategorizira kot prihodek ali odhodek v izkazu vseobsegajočega donosa ali pa v izkazu poslovnega izida, če je le-ta prikazan ločeno. Distribucija dohodkov na kapitalske inštrumente (na primer izplačane dividende) se odšteje direktno od kapitala (izplačilo dividend mora nadaljnje poročati tudi v izkazu gibanja kapitala). Transakcijski stroški, ki nastanejo v povezavi s kapitalskimi inštrumenti, se prav tako pripoznajo kot odbitek kapitala. Sama pripoznava finančnega inštrumenta v bilanci stanja vpliva na nadaljnje poročanje v izkazu vseobsegajočega donosa. V primeru, da podjetje izda prednostne delnice z obvezo odkupa in jih klasificira kot dolg v bilanci stanja, se potem vsa izplačila dividend v povezavi s prednostnimi delnicami pripoznajo kot odhodek iz financiranja. Enako računovodsko poročanje v izkazu poslovnega izida velja tudi za druge dobičke ali izgube, ki izhajajo iz finančnih obveznosti, medtem ko dobički ali izgube iz kapitalskih inštrumentov bremenijo direktno kapital.

Finančna izravnava oziroma pobot je možen samo takrat, kadar ima poročevalska enota pogodbeno pravico pobotati postavke finančnih sredstev in obveznosti ter namerava narediti neto poravnavo ali pa hkrati z unovčitvijo sredstva poravnati tudi svojo obveznost. V primeru, da zgornjima pogojevma ni zadoščeno, standard drugih medsebojnih izravnav ne dovoljuje.

MRS 32 tako postavlja pravila za delitev finančnih inštrumentov na kapital in obveznosti in hkrati postavlja pravila oziroma prepovedi za medsebojno izravnavo finančnih sredstev in obveznosti ter postavlja zahteve za razkritja k računovodskim izkazom, ki pa jih na tem mestu zaradi kompleksnosti in obširnosti ne bom obravnaval. Naslednji pomembnejši standard, ki

zadeva računovodenje finančnih instrumentov, je MRS 39, ki predpisuje pripoznanje, odpravo pripoznanja, merjenje in varovanje pred tveganji. Posamezne pojme s praktičnimi primeri iz prakse bom predstavil v naslednjem poglavju.

3 MRS 39 – FINANČNI INSTRUMENTI: ZAČETNA RAČUNOVODSKA PRIPOZNAVA IN MERJENJE

Na začetku poglavja bi omenil, da mednarodni računovodski standard 39 ne postavlja pravil za računovodenje kapitalskih instrumentov, ampak obravnava računovodenje finančnih sredstev in obveznosti, zato brez predhodne obravnave MRS 32 ne gre, saj slednji ureja pravila za delitev finančnih instrumentov na obveznosti in kapital. Osnovna pravila glede delitve sem povzel pod točko 2.1. Namen MRS 39 je tako postaviti pravila za začetno računovodsko pripoznavo in nadaljnje merjenje finančni instrumentov ter računovodenje varovanja poštene vrednosti.

Finančna sredstva se ob začetni pripoznavi ovrednotijo po pošteni vrednosti. Transakcijski stroški povečujejo »nabavno vrednost« samo tistim sredstvom, katerim se dobički oziroma izgube iz naslova spremembe v pošteni vrednosti ne odrazijo v izkazu poslovnega izida. Enaka obravnava velja tudi za finančne obveznosti.

Za finančne instrumente, ki jih podjetje poseduje do zapadlosti, so transakcijski stroški vključeni v kalkulacijo odplačne vrednosti skozi efektivno obrestno mero. Po tej metodi so transakcijski stroški amortizirani in predstavljajo odhodek v izkazu poslovnega izida skozi celotno življenjsko dobo instrumenta. Slednje pravilo velja tudi za posojila in poslovne terjatve ter kapitalske instrumente, katerih vrednosti ni moč izmeriti na delujočih trgih. Transakcijski stroški pri drugih instrumentih, ki se vrednotijo po pošteni vrednosti skozi izkaz poslovnega izida, ne predstavljajo pribitka k pošteni vrednosti, ampak se jih takoj evidentira kot strošek oziroma odhodek poročevalskega obdobja.

3.1 Datum poročanja poslovnega dogodka: datum nabave ali datum poravnave

Datum trgovanja s finančnimi instrumenti se v večini primerov razlikuje od datuma poravnave. V praksi so se transakcije evidentirale po datumu trgovanja, medtem ko so drugi čakali do datuma poravnave in tako formalno pripoznali nakup ali prodajo. V AG 53 členu MRS 39 je določeno, da poročevalska enota sama izbere datum evidentiranja poslovnega dogodka bodisi na datum nabave ali poravnave. Izbrana metoda se mora uporabiti dosledno za vse prodaje in nakupe finančnih sredstev.

Pri računovodski usmeritvi knjiženja na dan trgovanja je finančno sredstvo pripoznano takrat, kot se podjetje pogodbeno obveže za nakup. V primeru, da podjetje izbere datum pripoznanja poslovnega dogodka na datum poravnave, se ne sme evidentirati nobena sprememba stanj v časovnem intervalu med nabavo in plačilom. Finančno sredstvo se v tem primeru pripozna na

datum poravnave. V AG 56. členu MRS 39 je določeno, da se sprememba poštene vrednosti za finančne naložbe, razporejene v skupino v posesti do zapadlosti, med nakupom in poravnavo ne poroča. Razlog take računovodske obravnave je v tem, da se investicije v tej skupini vrednotijo po (zgodovinski) nabavni ceni in ne po pošteni vrednosti (izjema od tega pravila je samo dolgotrajno zmanjšanje vrednosti investicije, kar pa je malo verjeten dogodek v kratkem razponu med nabavo in poravnavo). V primeru trgovalnih vrednostnih papirjev se sprememba v pošteni vrednosti v časovnem intervalu med nabavo in poravnavo pripozna kot dobiček ali izguba. Sprememba poštene vrednosti za prodajo razpoložljivih sredstev se v istem časovnem intervalu pripozna preko vseobsegajočega dobička v kapitalu.

3.2 Finančni inštrumenti: razporeditev v skupine

Mednarodni standardi so postavili radikalne spremembe v razporejanju finančnih sredstev in obveznosti. Začetna klasifikacija finančnih inštrumentov ureja položaj v bilanci stanja in definira pravila za prikazovanje njihovih vrednostnih sprememb. V skladu s 45 členom MRS 39 morajo biti vsi finančni inštrumenti razporejeni v naslednje štiri skupine:

- po pošteni vrednosti skozi izkaz poslovnega izida,
- v posesti do zapadlosti,
- posojila in terjatve,
- za prodajo razpoložljiva sredstva.

3.2.1 Po pošteni vrednosti skozi izkaz poslovnega izida

V tej kategoriji se nahajajo finančna sredstva ali finančne obveznosti, za katere podjetje določi, da jih bo evidentirala po pošteni vrednosti skozi izkaz poslovnega izida. V to kategorijo spadajo tudi vsi trgovalni vrednostni papirji.

Finančna sredstva, ki so evidentirana v tej kategoriji, morajo biti namenjena prodaji v kratkem roku. Lahko so tudi del portfelja, katerega je cilj doseči kratkoročne dobičke. V to kategorijo so razvrščeni tudi tisti derivati, ki niso namenjeni varovanju postavk. Glavni kriterij za uvrstitev v to skupino je namen doseganja kratkoročnih profitov iz cenovnih gibanj.

3.2.2 V posesti do zapadlosti

Finančne naložbe v posesti do zapadlosti so definirane kot neizvedena finančna sredstva s fiksnimi ali določljivimi plačili in s fiksno dospelostjo. Za te naložbe je pomembno ne samo, da ima poročevalska enota namen, ampak tudi zmožnost posedovanja do dospelja. Iz te kategorije so izključene vse postavke, ki ustrezajo definiciji posojil in terjatev. Omejitve, ki jih postavlja standard so, da podjetje ne sme razvrstiti finančnega sredstva v posesti do

zapadlosti, če je v prejšnjem oziroma zadnjih dveh predhodnih finančnih letih prodal, prerazvrstil ali kako drugače odtujil finančno sredstvo pred datumom dospelosti. V tej kategoriji tudi ne morejo biti razvrščene postavke, ki nimajo fiksne ali vnaprej določljive dospelosti (na primer kapital).

3.2.3 Posojila in terjatve

Definicija posojil in terjatev je podobna postavkam, vključenim v posesti do zapadlosti, z nekaj dodatnimi izjemami oziroma pogoji, in sicer posojila in terjatve ne smejo kotirati na organiziranih trgih in poročevalska enota jih ne sme imeti namena nemudoma prodati. Ta razvrstitev ni namenjena samo finančnim institucijam. Pod pojmom terjatve (angl. *receivables*) se smatrajo tudi terjatve iz poslovanja (angl. *sales in trade receivables*), tako da pod to kategorijo lahko zapadejo tudi vsa proizvodna in storitvena podjetja. Posojila in terjatve nastanejo na podlagi zaloge denarja (prejeto bančno posojilo) kot tudi na podlagi dobave blaga in storitev (terjatve).

3.2.4 Za prodajo razpoložljiva sredstva

Za prodajo razpoložljiva sredstva je rezidualna skupina. Vanjo vključimo samo tista finančna sredstva, ki jih po definiciji ne moremo uvrstiti v ostale skupine. V to skupino ne smemo uvrstiti finančnih obveznosti.

3.3 Merjenje

Merjenje finančnih naložb je odvisno od njihove začetne klasifikacije. V spodnji tabeli ponazarjam pravila vrednotenja finančnih naložb in finančnih naložb glede na njihovo razporeditev.

Tabela 8: Klasifikacija finančnih naložb

Klasifikacija	Osnova za merjenje	Obravnava izgub in dobičkov
Po pošteni vrednosti skozi IPI	Poštena vrednost	Preko rezultata poslovnega izida
V posesti do zapadlosti	Odplačna vrednost	Se ne aplicira
Posojila in terjatve	Odplačna vrednost	Se ne aplicira
V posesti do zapadlosti	Poštena vrednost	V kapitalske rezerve preko izkaza vseobsegajočega dobička

V procesu merjenja in ocenjevanja vrednosti sta uporabljeni dve različni tehniki, in sicer metoda poštene vrednosti in metoda odplačne vrednosti.

Poštena vrednost je definirana kot znesek denarja, po kateri bi sredstvo lahko bilo zamenjano ali obveznost poravnana med dvema dobro obveščenima stranema v normalno delujočih tržnih razmerah. V MRS 39 so zapisana navodila na praktičnih primerih glede uporabe koncepta poštene vrednosti. Podlaga pri vrednotenju po pošteni vrednosti je načelo delujočega

podjetja (angl. *going concern concept*), pri čemer transakcija ne sme temeljiti na prisilni prodaji ali drugih izrednih dogodkih.

MRS 39 določa, da normalno transakcijska vrednost posla zadošča definiciji poštene vrednosti ob začetnem pripoznanju finančnega inštrumenta. V posebnih pogojih, kot so na primer posojila po obrestnih merah, ki ne kotirajo na trgu ali na primer brezobrestnih kreditih, je treba pošteno vrednost določiti na podlagi ocenjevalnih tehnik, kot jih predpisuje standard. Za nadaljnje merjenje finančnega sredstva ali finančne obveznosti je merodajna vrednost kotirana vrednost na delujočih trgih. Da lahko izmerjeno vrednost kvalificiramo kot poštena vrednost, ne samo, da mora prihajati iz delujočih trgov, ampak mora biti vrednost brez težav in redno dosegljiva iz borznih hiš, borznih posrednikov, zastopnikov ali zakonodajnih agencij, seveda vedno za tekoče tržne transakcije. Najboljši dokaz za pošteno vrednost je zadnja objavljena cena za tržno transakcijo na delujočem trgu.

V primeru odsotnosti delujočega trga MRS 39 dovoljuje uporabo nadomestnih tehnik vrednotenja za določanje poštene vrednosti, kot so na primer: diskont prihodnjih denarnih tokov, modeli vrednotenja opcij, druge tehnike, ki so široko v uporabi med drugimi tržnimi udeleženci, zadnja tržna transakcija in podobno. Tehnike vrednotenja morajo v večji meri sloneti na uporabi tržnih inputov z minimalno uporabo inputov, povezanih s specifičnostjo poročevalske enote.

Na drugi strani je odplačna vrednost definirana kot vrednost, po kateri je izmerjeno finančno sredstvo ali finančna obveznost ob začetni pripoznavi brez vračila glavnice in z upoštevanjem kumulativne amortizacije z uporabo efektivne obrestne mere (EOM) in minus vsa zmanjšanja na račun oslabitev ali popravka vrednosti iz naslova neunovčljivosti. Odplačna vrednost v poenostavljenem pomenu je tako nabavna vrednost sredstva ali obveznosti modificirana za amortizacijo stroškov povezanih z nakupom, diskontom, premijo in potencialno oslabitvijo. Pri določanju odplačne vrednosti igra ključno vrednost efektivna obrestna mera (v nadaljevanju EOM). EOM je metoda izračuna odplačne vrednosti finančnega sredstva, pri čemer razporedi obrestne prihodke ali izdatke čez celotno relevantno obdobje. EOM je stopnja, ki natančno diskontira prihodnje denarne tokove skozi življenjsko dobo finančnega inštrumenta v neto vrednost finančnega sredstva ali finančne obveznosti.

3.4 Primer vrednotenja obveznic z metodo odplačne vrednosti

Podjetje se zaveže kupiti petletno obveznico dne 1. 1. 2011 z nominalno vrednostjo 10.000 EUR z 8 % diskontom po ceni 9.200 EUR. Obrestna mera za kupone znaša 5 %. Kuponi se izplačujejo v enkratnem znesku konec leta. Obveznice so plačane dne 3. 1. 2011. Finančna obveznost se pripozna na datum trgovanja.

Najprej je treba izračunati notranjo stopnjo donosa, ki je v tem primeru enaka efektivni obrestni meri in znaša 6,95 %. Amortizacijski načrt obveznice predstavljam v tabeli 9.

Tabela 9: Amortizacijski načrt petletne obveznice

Datum	Prenos odplačne vrednosti – z.s.	Anuiteta	Obresti (po.6,95%)	Prenos odplačne vrednosti – k.s.
31. 12. 2011	9.200	500	639	9.339
31. 12. 2012	9.339	500	649	9.488
31. 12. 2013	9.488	500	659	9.647
31. 12. 2014	9.647	500	671	9.818
31. 12. 2015	9.818	10500	682	0

Vir: povzeto po Odar, Splošna pravila knjiženja v zvezi s prometom obveznic, 2010, str. 128.

V polju tabele 9 prenos odplačne vrednosti - začetno stanje, prikazujem vrednost obveznice na prvi dan v letu, medtem ko prenos odplačne vrednosti – končno stanje, prikazujem vrednost obveznice na zadnji dan v letu in je enaka začetnemu stanju, povečanem za obračunane obresti po efektivni obrestni meri minus plačane obresti (kupon). Obresti se izračunajo vselej od začetnega stanja. Primeri vknjižb poslovnih dogodkov povezanih z obveznico so predstavljeni v Tabeli 10.

Tabela 10: Primeri vknjižb za petletno obveznico

N.	Datum	Obveznica	Obveznost	Izkaz uspeha - obrestni prihodki	Denar	Saldo
1	1. 1. 2011	9.200	-9.200	0	0	0
2	3. 1. 2011	0	9.200	0	-9200	0
3	31. 12. 2011	500	0	-500	0	0
4	31. 12. 2011	139	0	-139	0	0
5	31. 12. 2011	-500	0	0	500	0
6	31. 12. 2012	500	0	-500	0	0
7	31. 12. 2012	149	0	-149	0	0
8	31. 12. 2012	-500	0	0	500	0
9	31. 12. 2013	500	0	-500	0	0
10	31. 12. 2013	159	0	-159	0	0
11	31. 12. 2013	-500	0	0	500	0
12	31. 12. 2014	500	0	-500	0	0
13	31. 12. 2014	170	0	-171	0	0
14	31. 12. 2014	-500	0	0	500	0
15	31. 12. 2015	500	0	-500	0	0
16	31. 12. 2015	182	0	-182	0	0
17	31. 12. 2015	-10500	0	0	10500	0
	Skupaj	0	0	-3.300	3.300	0

Debetne vknjižbe so v tabeli 10 prikazane pozitivno, kreditne pa negativno. Obveznost za obveznico po načelu trgovanja pripoznamo na dan sklenitve posla 1. 1. 2011 in jo odpravimo na dan poravnave 3. 1. 2011. Obrestne prihodke pripoznamo konec leta po EOM. Zaradi transparentnosti sta konec leta narejeni dve vknjižbi za obrestne prihodke. Prva vknjižba v znesku 500 EUR se nanaša na pogodbeni kupon, druga vknjižba pa predstavlja razmejitev diskonta. Skupna vsota obresti je konec leta enaka preračunanim obrestim po EOM po amortizacijskem načrtu. Prejem letnih obresti v znesku 500 EUR se evidentira v dobro obveznice in v breme denarja. Obresti za petletno obdobje znašajo 3.300 EUR in za enak saldo se poveča tudi stanje denarja. Obresti predstavljajo pet izplačil po 500 EUR in začetni diskont v znesku 800 EUR. Iz opisanega primera je razvidno, da metoda odplačne vrednosti z upoštevanjem EOM zagotovi, da se diskont razmeji čez celotno obdobje obveznice z upoštevanjem časovne vrednosti obveznice.

3.5 Prerazporeditve med skupinami

Do sprejetja oktobrskih amandmajev leta 2008 nekatere prerazporeditve med skupinami niso bile dovoljene, kot na primer v in iz grupe finančnih inštrumentov, vrednotenih po poštenu vrednosti skozi izkaz poslovnega izida. Dovoljene so bile prerazporeditve iz skupine v »posesti do zapadlosti« v skupino »razpoložljiva za prodajo« pod posebnimi pogoji, in sicer kadar je prišlo do spremembe v namenu ali pa zmožnosti (na primer zmožnost posedanja do zapadlosti). V tem primeru je bilo treba sredstva ponovno ovrednotiti po poštenu vrednosti, spremembo pa pripoznati preko vseobsegajočega donosa v kapitalu. V primeru, da se prerazporeja celoten ali pomembnejši del portfelja, standard nalaga zahtevo, da morajo biti sredstva klasificirana kot razpoložljiva za prodajo najmanj dve finančni leti.

Trenutna finančna kriza je narekovala spremembo standardov v delu, ki se nanašajo na prerazvrstitve finančnih inštrumentov. Oktobrski amandmaji leta 2008 širijo krog dovoljenih prerazvrščanj. Spremembe k MRS 39 dovoljujejo poročevalskim enotam prerazvrstitve neizvedenih finančnih inštrumentov iz prve skupine (samo finančna sredstva, namenjena trgovanju) in iz skupine »razpoložljivo za prodajo« pod določenimi pogoji (Renders, 2009).

Dolžniški inštrument, ki izpolnjuje opredelitev za »posojila in terjatve«, se lahko prerazvrsti iz prve in iz četrte skupine v skupino »posojila in terjatve«, vendar samo pod pogojem, da ima podjetje namen držati pozicijo skozi daljše časovno obdobje ali do zapadlosti.

Vsi drugi dolžniški ali lastniški inštrumenti se lahko prerazvrstijo iz prve v drugo ali četrto skupino samo v primeru, kadar podjetje nima namena prodati finančnega sredstva ali pa v izjemnih okoliščinah. IASB je v svojem poročilu za javnost iz dne 13. oktobra 2008 izjavil, da poslabšanje svetovnih finančnih trgov v tretjem četrtletju lahko opredelimo kot izjemne okoliščine.

3.6 Slabitev finančnih sredstev

Poročevalska enota mora najmanj enkrat letno ali kakor je določeno v 58. členu MRS 39, na vsak dan bilance stanja oceniti in preveriti nepristranske dokaze o morebitni oslabiljenosti finančnega sredstva ali skupine finančnih sredstev. Če takšni dokazi obstajajo, mora podjetje določiti vrednost izgube zaradi oslabilitve (od 63. do 67. člen MRS 39). Nepristranski dokazi o oslabilitvi so pomembne informacije, ki jih mora podjetje zbrati v začetni fazi izdelave računovodskih izkazov. Podjetje mora presoditi o:

- pomembnih finančnih težavah kupca ali izdajatelja finančnega inštrumenta,
- kršenju pogodbenih določil (na primer neplačevanje pogodbenih obresti ali neplačilo obresti zaradi zakasnelih plačil glavnice),
- verjetnosti, da bo šel poslovni partner v likvidacijo, stečaj ali drugo obliko finančne reorganizacije, kot jih določa zakon o prisilni poravnavi, stečaju in likvidaciji,
- ukinitvev ali izginotje delujočega trga za finančno sredstvo.

V nadaljevanju 59. člena standarda je določeno, da so nepristranski dokazi o oslabiljenosti finančne naložbe v kapitalski inštrument tudi vse ostale informacije z neugodnim učinkom, kot na primer poslabšanje gospodarskih razmer v državi ali lokalnem okolju (povečanje stopnje brezposelnosti, zmanjšanje cen nepremičnin, zmanjšanje cen nafte) in drugi neugodni učinki na podjetje, do katerih je prišlo iz tehnološkega ali pravnega okolja, v katerem posluje podjetje.

Podjetje mora pri svoji presoji smiselno uporabiti dokaze v zvezi s slabitvijo finančnih sredstev. Samo izginotje delujočega trga, kjer se s finančnimi inštrumenti podjetja ne trguje več javno, ni dokaz oslabilitve. Prav tako ni znak oslabilitve padec kreditne ocene kupca, ki jo objavljajo bonitetne hiše (na primer »Standard & Poor«), če slednje na primer ne vpliva na kupčevo plačilno sposobnost. Prav tako zmanjšanje poštene vrednosti finančnega sredstva pod njegovo nabavno vrednost, ki je nastalo na primer pri dolgovanem finančnem inštrumentu zaradi povečanja obrestne mere brez tveganja, tudi še ni dokaz oslabilitve. Standard v 62. členu jasno navaja, da mora podjetje v nekaterih primerih po svoji presoji in izkušnjah oceniti eventualno izgubo zaradi oslabilitve. V tem primeru je uporaba smiselnih ocen bistven del pripravljanja računovodskih izkazov. (62. člen MRS 39).

Način slabitve finančnih sredstev se razlikuje glede na skupino finančnih sredstev, kateri pripadajo. V tabeli 11 ponazarjam možne načine slabitev za posamezno skupino, kot jih predvideva standard od 63. pa vse do 68. člena MRS 39.

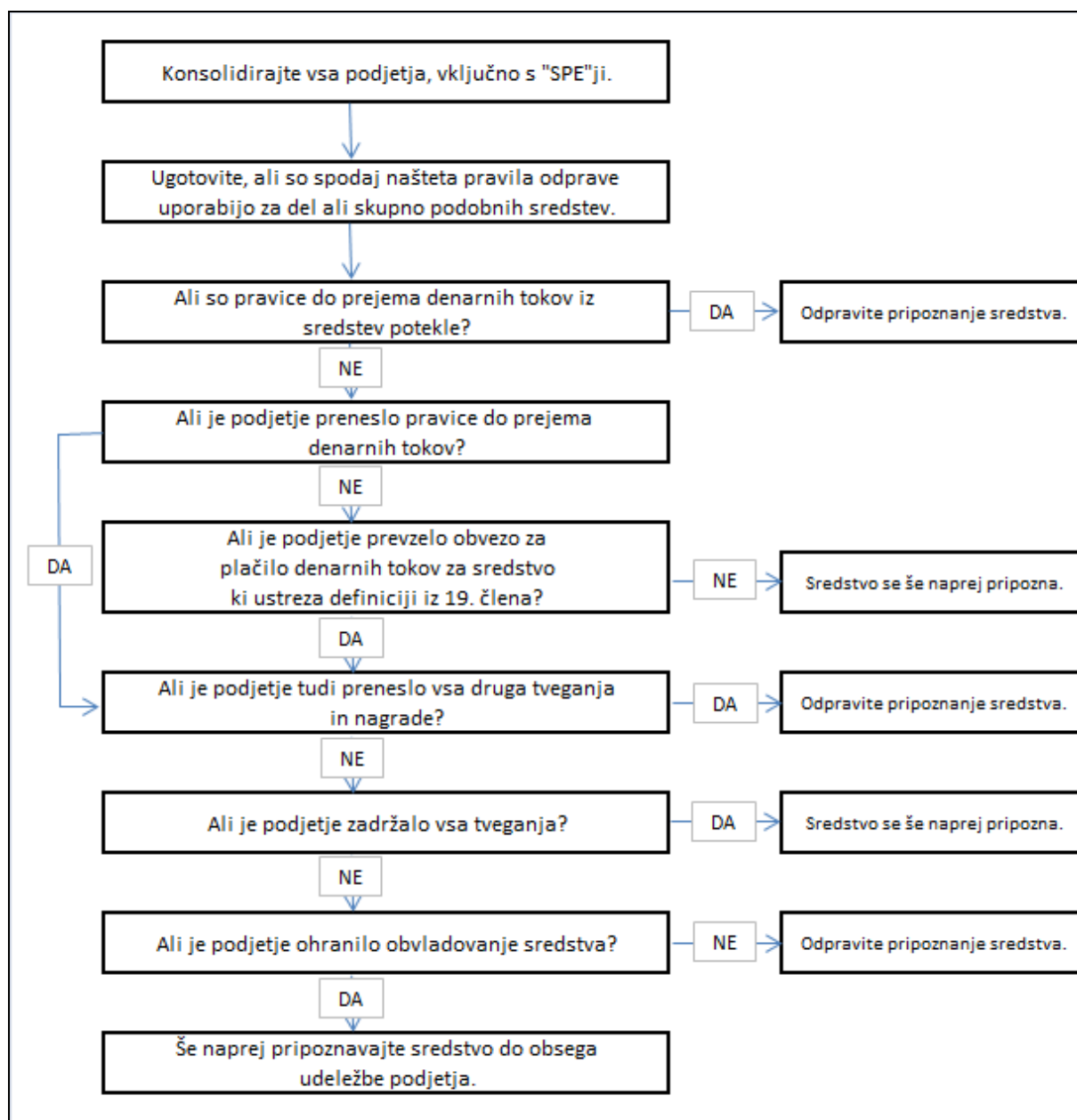
Tabela 11: Način slabitve finančnih sredstev glede na njihovo klasifikacijo

Klasifikacija finančnih sredstev	Način slabitve
Finančna sredstva, izkazana po odplačni vrednosti (posojila, terjatve, finančne naložbe v posesti do zapadlosti)	Vrednost oslabitve je razlika med knjigovodsko vrednostjo sredstva in diskontiranimi prihodnjimi denarnimi tokovi, pri čemer se za diskont uporabi veljavna obrestna mera finančnega sredstva ob začetnem pripoznanju. Evidentirano vrednost finančnega sredstva se zmanjša neposredno preko konta popravka vrednosti ali pa direktno. Vrednost izgube se pripozna v poslovnem izidu.
Finančna sredstva, izkazana po nabavni vrednosti (samo za nekotirane kapitalske inštrumente)	Vrednost oslabitve je razlika med knjigovodsko vrednostjo finančnega sredstva in sedanjo vrednostjo prihodnjih denarnih tokov, diskontiranih po trenutni tržni donosnosti za podobna finančna sredstva. Takšnih izgub zaradi oslabitve ni dovoljeno razveljaviti.
Za prodajo razpoložljiva finančna sredstva	V primeru, da obstajajo nepristranski dokazi, da je finančno sredstvo oslabljeno, je potrebno kumulativno izgubo v izkazu vseobsegajočega donosa odstraniti in jo pripoznati direktno v izkazu poslovnega izida. Vrednost izgube je enaka razliki med nabavno in pošteno vrednostjo, zmanjšana za slabitve, ki so že bile upoštevane v poslovnem izidu.

V primeru, da je slabitev finančnega sredstva upoštevana skozi izkaz poslovnega izida, je treba vsak naslednji pomembnejši padec poštene vrednosti evidentirati skozi izkaz poslovnega izida in ne skozi izkaz vseobsegajočega donosa. Standard ne opredeli termina pomembnejši ali dolgotrajnejši padec. Iz prakse izhaja, da predstavlja pomembnejši padec znižanje poštene vrednosti za 20 % ali več, dolgotrajnejši pa je tisti, kateri traja vsaj 9 mesecev.

Finančno obveznost je treba odpraviti delno ali v celoti iz bilance stanja samo kadar le ta ugasne ali pa v primeru, da so pogodbene obveznosti poravnane, razveljavljene ali pa so že prenehale. V spodnjem drevesu odločanja (slika 2) prikazujem kdaj in v kolikšni meri mora biti finančno sredstvo odpravljeno.

Slika 2: Odprava pripoznanja finančnega sredstva

Vir: Agrawal, *Classification and measurement principles*, 2006, str 348.

3.6.1 Vpliv slabitev finančnih naložb na davčno osnovo

Slabitev finančnih naložb zmanjšuje kapital podjetja bodisi skozi izkaz poslovnega izida bodisi skozi izkaz vseobsegajočega donosa, ne zmanjšuje pa vedno tudi davka od dohodka pravnih oseb. Poslovodstvo delniških družb se zaradi zasledovanja maksimalnega dobička silovito ne ukvarjajo z obdavčitvijo, sajčasne razlike med poslovnimi in davčnimi bilancami pripoznajo skozi odložene davke. Pri enoosebnih družbah (po novem imamo v našem pravnem redu tudi enoosebne d.d.), kjer lastniška funkcija ni ločena od funkcije upravljanja (angl. »one-man band«) je značilno, da je poslovodstvo nagnjeno k optimiranju davčne osnove.

Odhodek iz naslova finančnih naložb ni vedno davčno priznan odhodek. Njihova davčna obravnava je odvisna od njihove klasifikacije v skupine, katere sem že opisal v poglavju številka 3.2 pod naslovom Finančni inštrumenti: razporeditev v skupine. Slabitve (zakon uporablja termin prevrednotenje) se priznajo v celoti za finančne naložbe oziroma finančne inštrumente, izmerjene po pošteni vrednosti preko poslovnega izida. Oslabitve drugih kratkoročnih in dolgoročnih naložb ne zmanjšujejo davčne osnove (so podlaga za obračun odloženih davkov), vendar pa se priznajo v skladu s 4. odstavkom 22. člena ZDDPO - 2 ob odtujitvi, zamenjavi ali drugačni poravnavi finančne naložbe.

3.7 Varovanje pred tveganjem

MRS 39 zahteva, da morajo zavarovanja zadostiti večim kriterijem, preden za njih lahko uporabimo tehniko računovodenja varovanja pred tveganjem. Poslovodstvo mora oblikovati formalno dokumentacijo glede varovanja postavk in njihovih medsebojnih odnosov ter pravil glede učinkovitosti varovanja.

Varovana razmerja se lahko kvalificirajo kot varovanja pred tveganjem samo v primeru, kadar je že vnaprej pripravljena dokumentacija glede varovanja postavk in njihove medsebojne povezanosti, presojo poslovodstva glede tveganja in strategija varovanja postavke. Varovanje se ne sme izpostaviti za nazaj. Računovodsko varovanje pred tveganjem se lahko uporablja le, če je dokumentacija popolna. Dokumentacija mora obsegati najmanj spodnje postavke (88. člen MRS 39):

- strategija in cilj varovanja,
- opredelitev inštrumenta za varovanje,
- opredelitev varovane postavke ali transakcije,
- opredelitev vrste varovanja: poštena vrednost ali denarni tok,
- karakteristike izpostavljenega tveganja,
- demonstracija, da je in bo varovanje učinkovito,
- dokumentacijo varovanega razmerja, vključujoč tveganje, ki je varovano,
- načrt kako bo poslovodstvo merilo učinkovitost varovanja.

Inštrument za varovanje pred tveganjem je lahko vsak izveden finančni inštrument, katerega poštena vrednost ali denarni tok naj bi nevtraliziral spremembe poštene vrednosti ali denarnega toka varovane postavke. Temeljna značilnost varovane postavke je, da je izpostavljena posameznemu tveganju in da morajo biti spremembe poštene vrednosti ali denarnih tokov zanesljivo merjene. V primeru obstoja skupine varovanih postavk morajo le-te imeti enake karakteristike tveganja.

Primeri varovanih postavk:

- pripoznana sredstva ali obveznosti (zaloge),
- nepripoznana čvrsta obveza (čvrsta obveza kupiti osnovno sredstvo v določenem časovnem obdobju za določen znesek v tuji valuti),
- zelo verjetna bodoča transakcija (na primer planirana prodaja tuje valute za izplačilo plač v domači valuti).

Vrste varovanja

Računovodstvo varovanja pred tveganjem se lahko aplicira na tri značilne oblike varovanih razmerij, in sicer varovanje poštene vrednosti, varovanje denarnih tokov in varovanje čistih finančnih naložb v tujini (86. člen MRS 39). V nadaljevanju bom pojasnil prvi dve obliki varovanja, medtem ko varovanja neto investicij v tujih operacijah ne bom obravnaval, ker je to opredeljeno v MRS 21 in tematsko presega okvirje diplomskega dela.

Varovanje poštene vrednosti

Varovanje poštene vrednosti je varovanje pred spremembami poštene vrednosti pripoznanega sredstva, obveznosti ali čvrste obveze kupiti ali prodati sredstvo po vnaprej določeni fiksni ceni ali pa skupino sredstev, obveznosti in čvrstih obvez, katerim lahko pripišemo neko tveganje, ki se bo kasneje lahko odrazilo v izkazu poslovnega izida. Dobiček ali izguba pri spremembi poštene vrednosti inštrumenta za varovanje pred tveganjem mora biti pripoznana takoj v izkazu poslovnega izida istočasno z učinkom spremembe varovane postavke. S tem je doseženo, da vrednost derivata pobota spremembo vrednosti varovane postavke.

Varovanje denarnega toka

Varovanje denarnega toka je varovanje pred izpostavljenostjo nihanja denarnih tokov, ki jo je mogoče pripisati določenemu tveganju s pripoznanim sredstvom ali obveznostjo ali prihodnjo transakcijo in bo vplivala na poslovni izid. Varovanja pred spremembo tujih valut, povezanih s čvrstimi obvezami, so v MRS 39 prav tako določena kot varovanje denarnega toka. Del dobička ali izgube iz inštrumenta za varovanje pred tveganjem, ki je opredeljen kot uspešen, se pripozna v kapitalu. Neuspešni del se pripozna v poslovnem izidu.

Odložen dobiček ali izguba v kapitalu preide skozi izkaz poslovnega izida, ko se realizira varovani denarni tok. V primeru, da varovani denarni tok rezultira v pripoznanju nefinančnega sredstva ali obveznosti v bilanci stanja, se podjetje lahko odloči, da za odložen znesek v kapitalu prilagodi postavko sredstva ali obveznosti. Podjetje mora aplicirati enako odločitve za vsa podobna varovanja. Prilagoditev osnove je prepovedana v primeru, da je rezultat denarnega toka finančno sredstvo ali finančna obveznost.

Primer varovanja denarnega toka:

Podjetje kupi obveznico s šestmesečno spremenljivo obrestno mero 7 % in z nominalno vrednostjo 1.000 EUR. Prihodki od obresti se bodo spreminjali v skladu z gibanjem obrestne mere. Zaradi varovanja pred spremembami denarnih tokov podjetje kupi obrestno zamenjavo in sicer plačuje spremenljive obresti v zameno za fiksne obresti. Izpeljani finančni inštrument za zaščito obrestne mere je kupljen za naslednja tri leta. Po prvem letu po nakupu obveznice spremenljiva obrestna mera zraste na 8 %. Izpeljani inštrument ima realizirano izgub 10 in bodočo izgubo 20. V tabeli 12 in tabeli 13 so prikazane vknjižbe na koncu drugega leta.

Tabela 12: Varovanje denarnih tokov pred tveganjem: vknjižbe prvega leta

Leto	Konto	Debet	Kredit
1	Obveznica	1.000	
1	Denar		1.000
1	Terjatve za obresti	70	
1	Prihodek za obresti		70

Vir: Uranič, *Praktični primeri uporabe MRS 32, MRS 39 in MSRP 7, 2008.*

V prvem letu je v bilanci izkazana le obveznica po nominalni vrednosti in terjatve za obresti. Izvedeni finančni inštrument obrestna zamenjava ni pripoznan, ker je njegova vrednost nič.

Tabela 13: Varovanje denarnega toka: nadaljevanje

Leto	Konto	Debet	Kredit
2	Terjatve za obresti	80	
2	Prihodek od obresti		80

Vir: Uranič, *Praktični primeri uporabe MRS 32, MRS 39 in MSRP 7, 2008.*

V drugem letu so pripoznane terjatve in prihodki od obresti po variabilni obrestni meri v znesku 80 EUR (8 % od nominalne vrednosti 100 EUR).

Tabela 14: Varovanje denarnega toka: vknjižbe na koncu drugega leta

Leto	Konto	Debet	Kredit
2	Izguba (izkaz uspeha)	10	
2	Izguba (kapital)	20	
2	Obveznost		30

Vir: Uranič, *Praktični primeri uporabe MRS 32, MRS 39 in MSRP 7, 2008.*

Na koncu drugega leta se poknjiži obrestna zamenjava. Realizirana izguba obrestne zamenjave v znesku 10 EUR se pripozna skozi poslovni izid. Bodoča izguba v znesku 20 EUR bo vključena v izkazu uspeha v prihodnjih letih.

Tabela 15: Varovanje denarnega toka: učinek drugega leta v %

Leto	Konto	Debet	Kredit
2	Prihodek od obveznice		8
2	Izguba (kapital)	1	
2	Neto rezultat		7

Vir: Uranič, Praktični primeri uporabe MRS 32, MRS 39 in MSRP 7, 2008.

Izguba na obrestni zamenjavi v višini 1 % se pobota z donosom na obveznici v enakem odstotku. Poštena vrednost dolga ostaja nespremenjena. Na podlagi tega dejstva lahko sklenemo, da je obrestna zamenjava z namenom varovanja denarnih tokov učinkovita.

Učinkovitost varovanja

Učinkovitost varovanja mora biti dokazana na začetku varovanja. Obstajata dva merodajna testa učinkovitosti, in sicer merjenje za naprej in merjenje za nazaj. Pri merjenju za naprej se od varovanja pričakuje, da je učinkovito ob začetku in v bodočnosti. Test se izvaja na vsak poročevalski dan podjetja. Test je sestavljen iz demonstracije, iz katere je razvidno, da se bo pričakovana sprememba poštene vrednosti ali denarnih tokov varovane postavke popolno pobotala (skoraj 100 %) s spremembo poštene vrednosti ali denarnih tokov inštrumenta za varovanje (AG 105. člen MRS 39).

Test retrospektivne učinkovitosti (merjenje za nazaj) se izvede na vsak poročevalski dan skozi življenjsko dobo varovanja v skladu s postavljenimi metodologijo v zapisani dokumentaciji varovanja. Cilj testa je dokazati učinkovitost varovanja z medsebojno odvisnostjo varovalne postavke in inštrumenta za varovanje. Korelacija se mora nahajati znotraj razpona v rangi od 80 % do 125 % (AG 106. člen MRS 39).

4 METODA POŠTENE VREDNOSTI

IASB si že vse od sredine osemdesetih let prejšnjega stoletja prizadeva za doseg postavljenega cilja, ki zahteva prikazovanje finančnih in drugih sredstev ter obveznosti po poštenu vrednosti na dan bilance stanja, s spremembami, pripoznanimi kot dobički ali izgube v izkazu poslovnega izida. Stremenje za postavljenim ciljem se je odrazilo v nepretrgani vrsti sprejetih standardov, ki zahtevajo ali pa večajo rabo poštene vrednosti za merjenje postavk (Epstein & Jermakowicz, 2010, str. 156).

Termin poštena vrednost je danes zamenjal prej pogosto rabljen termin tržna vrednost (nekateri avtorji so uporabljali celo besedno zvezo poštena tržna vrednost) v strokovni računovodski literaturi. Sprememba v poimenovanju je bila načrtno narejena zato, da se poudari dejstvo, da je lahko tudi posamezna bilančna postavka ovrednotena po referenčnih cenah ali stopnjah na sekundarnih trgih. Razvoj metode poštene vrednosti je šel v smeri njene razširitve z vključitvijo različnih vzorčnih metod vrednotenja, kot je na primer metoda diskontiranih verjetnostno – tehtanih vnaprej pričakovanih denarnih tokov (Epstein & Jermakowicz, 2010, str. 156).

Poštena vrednost je definirana kot znesek, s katerim je mogoče zamenjati sredstvo oziroma poravnati obveznosti med dobro obveščena in voljnima strankama v preišljenem poslu. Preišljen posel je tržna transakcija, ki vzame v zakup vsa tržna tveganja in ki omogoča običajne tržne aktivnosti pri prodaji ali nakupu sredstev oziroma obveznosti. Poštena vrednost ni vrednost določena pri prisilnem nakupu ali likvidaciji ali pod drugimi neugodnimi pogoji za podjetje.

IASB je maja 2011 izdala MSRP 13 z naslovom poštena vrednost – merjenje. To je bil tudi vrhunec bilateralnega konvergenčnega projekta z ameriškimi snovalci računovodskih standardov (FASB – angl. *U.S. Financial Accounting Standards Board*), ki je trajal več let in zahteval precej medsebojnih posvetovanj in uskladitev. S sprejemom standarda sta FASB in IASB dosegla vzpostavitev enotnih globalnih računovodskih standardov za merjenje poštene vrednosti. Kljub temu, da MSRP 13 stopi v veljavo šele po 1. 1. 2013, je poročanje v skladu s tem standardom dovoljeno tudi pred nastopom zgoraj omenjenega datuma.

MSRP 13 vključuje pojasnitev za definicijo poštene vrednosti in določa enoten vir napotkov za vsa merjenja in postavlja zahteve za razkritje poročanih ocen po poštenih vrednostih. Pred uvedbo standarda so bila navodila za pošteno vrednost vključena v različne standarde za različne okoliščine, medtem ko je na nekaterih mestih sploh ni bilo moč najti. Posledica tega je bila nekonsistentnost in razlike v interpretaciji pri določanju vrednosti. Z zagotovitvijo enotnega vira pravil in natančno definicijo bo standard pomagal pri izboljšanju doslednosti in primerljivosti, kar bo nedvomno v pomoč računovodjem in revizorjem pri pripravi računovodskih izkazov oziroma pri izvajanju njihovih nalog. Namen MSRP 13 je tudi dvigniti nivo razumevanja pri končnih uporabnikih računovodskih izkazov. Standard obravnava merjenje poštene vrednosti, vendar ne govori kdaj oziroma v kakšnih primerih. V praksi to pomeni, da se ne pričakuje povečanje poročanih postavk po poštenu vrednosti, vendar novo uvedeni okvir lahko povzroči spremembe v njihovem merjenju in razkritju (Ias plus, 2011).

Nova opredelitev poštene vrednosti poudarja, da je le-ta tržno zasnovana. MSRP 13 določa nov okvir za določanje poštene vrednosti, ki se mora dosledno uporabljati za vse druge standarde. Ta okvir opozarja na področja, na katera se je treba osredotočiti in na določitev

determinant, ki so bistvene za izračun vrednosti. Nekateri od teh ključnih elementov so prikazani v spodnjem diagramu.

Slika 3: MSRP 13: diagram ključnih elementov

Sredstvo ali obveznosti	➡➡➡	Bilančna postavka
<i>po</i>		
ceni	➡➡➡	Izhodna cena
<i>na</i>		
glavnem (ali najbolj ugodnem) trgu	➡➡➡	Trg z urjenimi transakcijami
<i>med</i>		
tržnimi strankami	➡➡➡	Voljnimi, neodvisnimi in poučenimi
<i>po</i>		
najboljši možni uporabi	➡➡➡	Trenutni ali alternativni uporabi?
<i>na podlagi</i>		
cenitvenih tehnik	➡➡➡	Trg, prihodki, metoda stroškov
<i>z uporabo</i>		
hierarhije poštene vrednosti.	➡➡➡	Inputi na večih ravneh

Vir: Duff & Phelps, *What does this mean for valuation*, 2011.

Po novem standard opredeli pošteno vrednost kot vrednost ob prodaji sredstva ali nakupu oziroma transferu obveznosti med tržnimi udeleženci v premišljenem poslu. Pojem izhodne cene uteleša pričakovanja o prihodnjih denarnih tokovih, povezanih s sredstvom ali obveznostjo z vidika tržnih udeležencev na datum merjenja ob določenih tržnih pogojih.

Ob začetnem pripoznanju bilančne postavke v večini primerov velja, da transakcijska cena v okviru dejanskega menjalnega posla (izhodna cena) predstavlja njeno pošteno vrednost. Spodaj navajam razmere, pri katerih transakcijska cena ne sme predstavljati poštene vrednosti (Duff & Phelps, 2011) :

- transakcija je opravljena med povezanimi osebami,
- transakcija poteka pod prisilo ali v okoliščinah, kjer je prodajalec prisiljen sprejeti ceno,
- enota (angl. *unit of account*) transakcije se razlikuje od merjenega sredstva ali obveznosti,
- trg, kjer se transakcija izvede, ni reprezentativen za podjetje oziroma se razlikuje od primarnega trga.

4.1 Merjenje sredstva ali obveznosti po pošteni vrednosti

Merjenje po pošteni vrednosti se uporabi za določeno sredstvo ali obveznost. V primeru, da so za tržne udeležence pomembne značilnosti sredstva, kot na primer stanje in lokacija, kakor tudi omejitve za prodajo ali uporabo takšnega sredstva, je slednje treba upoštevati pri izračunu. V skladu s standardom je lahko sredstvo ali obveznost merjeno kot samostojna bilančna postavka ali pa kot skupina, in sicer kot skupina sredstev, skupina obveznosti in skupina sredstev skupaj z obveznostmi.

Kdaj sredstvo ali obveznost obravnavamo samostojno ali kot skupina za potrebe merjenja, je odvisno od obračunske enote posamezne bilančne postavke. Obračunska enota se določi v skladu z MSRP, ki a priori zahteva ali dovoljuje vrednotenje po pošteni vrednosti. Na primer pri vrednotenju kapitalskega deleža v delniški družbi je lahko obračunska enota delnica (v skladu z MRS 39) ali pa celovit lastniški delež (v skladu z MSRP 3 – poslovne združitve).

4.2 Določanje cene

Pri določanju cene za sredstvo ali obveznost na primarnem trgu transakcijski stroški niso vključeni kot sestavni del cene. Transakcijski stroški se smatrajo, da so za podjetje specifični in se zato razlikujejo glede na to, kako je transakcija strukturirana. Vendar pa se na primer stroški prevoza ne štejejo specifične za podjetje. V primeru, da je zahteva glavnega ali najugodnejšega trga po premestitvi iz trenutnega mesta, lahko povezane stroške prevoza obravnavamo kot sestavni del cene.

4.3 Referenčni trg

Za transakcijo standard predpostavlja, da poteka na glavnem trgu, za katerega se predvideva, da ima največji obseg prodaje in nivo aktivnosti za posamezno sredstvo ali obveznost. V primeru odsotnosti glavnega trga se uporabi najbolj ugoden trg, kjer podjetje doseže maksimalno ceno pri prodaji sredstva ali na drugi strani doseže najbolj ugodno financiranje oziroma obveznost. Pri določanju, kateri trg vodi po doseženem prometu in aktivnosti, na splošno ni pomembno ali je podjetje sploh kdaj poslovalo na tem trgu, je pa pomembno, da ima podjetje dostop do tega trga na datum merjenja.

V primeru, da ni dokazov o nasprotnem, poročevalska enota lahko določi za primarni trg, prostor, kjer običajno posluje. Izčrpna analiza vseh možnih trgov ni potrebna, vendar je pri določanju referenčnega trga potrebno upoštevati vse razumno razpoložljive informacije.

4.4 Tržni udeleženci

Tržni udeleženci so prvič definirani v MSRP 13 kot kupci in prodajalci na primarnem ali na najbolj ugodnem trgu, ki so neodvisni drug od drugega in so informirani glede posla ter zmožni in voljni posedovati oziroma skleniti posel za posamezno sredstvo ali obveznost.

Poštena vrednost je določena z uporabo predpostavk in domnev tržnih udeležencev in ne podjetja. Nameni ravnateljstva (na primer o držanju sredstva v lasti ali poravnavi obveznosti) niso pomembni pri ocenjevanju poštene vrednosti. MSRP 13 poudari tudi, da je treba predvidevati, da udeleženci na trgu ravnajo v svojo ekonomsko korist.

4.5 Poštena vrednost sredstev

Pri merjenju nefinančnih sredstev se upošteva, da tržni udeleženci ustvarjajo dohodek na podlagi uporabe sredstva na najboljši ekonomski možni način oziroma na podlagi prodaje drugemu tržnemu udeležencu, ki bo zopet uporabljal sredstvo na največji in najboljši stopnji uporabe. Koncept najboljše možne uporabe sredstva (angl. *The highest and best use*) je določen iz vidika tržnih udeležencev, ki maksimizirajo vrednost posameznega ali skupine sredstev z najboljšo uporabo v okviru posameznega proizvodnega ali storitvenega procesa. Pri določanju najboljše možne uporabe mora podjetje vzeti v račun uporabo sredstva, ki je (po Duff & Phelps, 2011):

- fizično mogoče (fizične lastnosti, za katere udeleženci trga menijo, da jih je treba upoštevati, kot sta na primer velikost in mesto odpreme),
- zakonsko dovoljene (subjekt mora upoštevati vse pravne omejitve glede uporabe sredstva),
- finančno izvedljive (subjekt mora upoštevati, da naj bi udeleženci na trgu zaslužili razumno oziroma povprečno donosnost naložbe z uporabo sredstva po odštetju vseh stroškov skupaj s stroški za usposobitev sredstva za uporabo).

Vrednotenje nefinančnega sredstva je zasnovano na najboljši možni uporabi nefinančnega sredstva. Taka oblika vrednotenja določa ali naj se sredstvo vrednoti na solo osnovi ali pa v kombinaciji z drugimi sredstvi. V primeru, da se sredstvo najbolje uporabi v kombinaciji z drugimi sredstvi (in potencialno obveznostmi) se predpostavlja, da so komplementarna sredstva tudi na voljo tržnim udeležencem.

MSRP 13 določa, da se koncept najboljše možne uporabe sredstva ne aplicira na merjenje poštene vrednosti finančnih sredstev ali obveznosti. Standard določa izjemo glede merjenja slednjih, in sicer omogoča, da se vrednotijo kot skupina, s tem da nalaga podjetju, da upravlja nekatera tržna tveganja in izpostavljenost kreditnemu tveganju na neto osnovi.

4.6 Poštena vrednost obveznosti

Pošteno vrednost obveznosti se določi na podlage nabavne cene oziroma na vrednosti ob prenosu (angl. *transfer*), ob predpostavki, da se obveznost prenese na drugega tržnega udeleženca in da obveznost kot taka ne bo preklicana ali kako drugače poravnana na datum poročanja.

Poštena vrednost obveznosti odraža tudi tveganje neizpopolnitve obveznosti. Pri merjenju je ključno, da je tveganje neplačila enako kot pred in po prenosu. Z drugimi besedami, implicitno se domneva, da ima tržni udeleženec enako boniteto kot poročevalska enota.

Pri merjenju poštene vrednosti obveznosti je zaželena maksimalna uporaba opazovanih inputov iz okolice, vendar je slednjemu pogoju v praksi težko zadostiti zaradi pomanjkanja ali neobstoja primerjalnih trgov. V primeru, da je borzna cena enaka postavki s katero se trguje kot sredstvo na delujočem trgu, se poštena vrednost obveznosti izmeri kot iz vidika tržnega udeleženca, ki poseduje identično postavko kot sredstvo. V primeru, da se uporabijo za vrednotenje sredstva specifični pogoji, ki niso značilni za obveznost, se mora kotirana cena prilagoditi.

Obveznost je izmerjena z uporabo opazovanih inputov ali preko drugih metod vrednotenja samo v primeru, kadar podjetje nima na voljo objavljenih cen na delujočem trgu za enako sredstvo. Kjer obstajajo omejitve glede prenosa obveznosti, se učinke teh omejitev ne sme vključiti kot ločeni input ali pa kot prilagoditev. Standard določa, da tržni udeleženci vključijo že pri sklepanju transakcij učinke omejevanja v transakcijsko ceno.

4.7 Hierarhija poštene vrednosti

MSRP 13 uvaja koncept hierarhije poštene vrednosti, ki temelji na uporabi opazovanih inputov pri merjenju poštene vrednosti (podobno kot koncept prvič uveden z MSRP 7: Finančni instrumenti: razkritja). Inputi za merjenje poštene vrednosti naj bi se uporabili v treh nivojih.

Na prvem nivoju so kotirane cene za enaka sredstva ali obveznosti. Vrednost posamezne postavke je v tem primeru enaka zmnožku količine in kotirane cene. Ta enačba velja tudi v primeru, ko podjetje poseduje večjo količino sredstev in obveznosti kot je običajna trgovalna masa in se ne pričakuje, da bo trg lahko absorbiral tako količino (76 člen, IFRS 13).

Na drugem nivoju so vložki, ki so bodisi pridobljeni neposredno (cene) bodisi posredno (so izpeljani iz cen). Standard na drugem nivoju vključuje kotirane cene za ista ali podobna sredstva ali obveznosti na neaktivnih trgih, druge vložke, ki ne predstavljajo cene, kot so obrestne mera ali na primer krivulja donosnosti, in pa vse druge inpute, podprte s tržnimi podatki (81. člen, IFRS 13).

Podatki na zadnjem, tretjem nivoju, ne izhajajo iz trga, ampak so zbrani na podlagi domnevanj tržnih udeležencev. Domneve tržnih udeležencev lahko tudi prvotno temeljijo na podatkih, ki jih poseduje podjetje (IFRS 13, 86. člen).

V primeru uporabe inputov na več nivojih je tudi celotna poštena vrednost razdeljena po enakem sistemu, s tem da vložki na najnižjem nivoju prispevajo bistveni del k celotni pošteni vrednosti. Namen koncepta je povečanje doslednosti in primerljivosti pri merjenju poštene vrednosti in ustreznih razkritij.

Poštena vrednost za finančne instrumente je odvisna od tega ali finančni instrument kotira na delujočem ali na nedelujočem trgu. Najboljši pokazatelj poštene vrednosti je objavljena cena na delujočem trgu. Delujoči trg je tisti, kjer so kotirane cene razpoložljive in obenem odražajo cene dejanskih in rednih poslov. Pri finančnih sredstvih za vrednotenje uporabimo povpraševalno ceno (angl. *Bid price*), pri obveznostih pa se smiselno uporabi ponudbena cena (angl. *Ask price*). V primeru, da za posamezni finančni instrument ne obstaja delujoči trg, določimo pošteno vrednost z uporabo metod vrednotenja, kot so na primer zadnji posli, tekoča (dnevna) vrednost podobnega finančnega instrumenta, analiza diskontiranega toka in še na primer model opsijske cene.

Praktični primer vrednotenja po pošteni vrednosti

Podjetje kupi delnice podjetja »XYZ« dne 30. 12. 2010 po ceni 1.000 EUR . Poštena vrednost delnic na dan 31. 12. 2010 znaša 1.100 EUR in se tekom leta 2011 še dodatno okrepi, tako da znaša poštena vrednost delnic namišljenega podjetja »XYZ« 1.200 EUR na dan 30. 6. 2011. Vknjižbe poslovnega dogodka po posameznih letih so prikazane v tabeli 16.

Tabela 16: Primer vrednotenja po pošteni vrednosti

Datum	Postavka	Debet	Kredit
30. 12. 2010	delnice	1.000	
30. 12. 2010	obveznost		1.000
30. 12. 2010	denar		1.000
30. 12. 2010	obveznost	1.000	
31. 12. 2010	IPI		100
31. 12. 2010	delnice	100	
30. 6. 2011	delnice	100	
30. 6. 2011	IPI		100

Poročevalska enota razporedi delnice podjetja »XYZ« med trgovalne vrednostne papirje in vsako spremembo v pošteni vrednosti pripozna skozi izkaz poslovnega izida.

Mednarodni standard računovodskega poročanja številka 13, z naslovom Merjenje poštene vrednosti, je izdan maja 2011. Standard je zagotovil enotni vir pravil za merjenja po pošteni

vrednosti za vse postavke. Novost je definicija poštene vrednosti, saj je prvič eksplicitno obravnavana kot izhodna cena. Pri vrednotenju finančnih sredstev se uporabi povpraševalna cena, pri finančnih obveznostih pa ponudbena cena.

5 PROBLEM MERJENJA PO POŠTENI VREDNOSTI V ČASU FINANČNE KRIZE

Merjenje po pošteni vrednosti ni bila samo najbolj razširjena, ampak tudi najbolj zaželena oblika vrednotenja vse do prihoda finančne krize. Za njeno hitro širjenje in vsesplošno razvrednotenje premoženja današnji kritiki krivijo kar metodo merjenja po pošteni vrednosti. Prvi problem, ki ga izpostavljajo, je že samo določanje in ugotavljanje poštene vrednosti. Merjenje po pošteni vrednosti na prvi ravni v trirazredni hierarhiji poteka pod predpostavko popolne učinkovitosti trga, ki pa je v času finančne krize težko dosegljiva, saj zaradi različnih anomalij, špekulacij in neracionalnih vedenj prisotnih udeležencev in še drugih neučinkovitosti, ki jih prinaša ohlajanje gospodarstva, trgi niso učinkoviti. Pomemben pokazatelj neučinkovitosti trga je zmanjšan količinski obseg trgovanja na dotičnem trgu. Na takih trgih lahko tečaji zanihajo že ob manjšem prometu, lahko pa so tudi predmet špekulacij, kot na primer sklepanje poslov po dogovorjenih cenah.

V primeru nelikvidnih trgov se vrednost sredstev in obveznosti določi na podlagi modelov. Tako določena poštena vrednost ne predstavlja dejanske tržne cene, ampak le oceno posloводства o hipotetičnem gibanju cen na trgu in je lahko zaradi modelskih nepravilnosti tudi predmet manipulacije. Pomanjkljivost modelov se kaže v tem, da posloводство samo vpliva na izbiro modela in vodnih parametrov. Revizijska hiša PWC v publikaciji *Corporate watch*, 2010 poudarja, da pri pooblaščenih cenilcih vrednosti velja izdelava modela bolj za umetnost kot znanost, ker je vrednotenje na podlagi modelov preveč subjektivno. V modelih so zajete predpostavke in napovedi, katerih se ne da direktno izmeriti ali preveriti na trgu. V času gospodarske negotovosti je težko napovedati realizacijo od prodaje že kvartalno znotraj obstoječega leta, kaj šele, da bi napovedovali prodajo za naslednjih pet let. Napovedovanje prihodnjih dogodkov in možnih izidov je lahko tudi predmet manipulacije, saj prognoza lahko varira tako zaradi različnih možnosti upravljanja podjetja kot tudi zaradi različnih pogledov v prihodnost s strani cenilcev ali ekonomistov.

Različni pogledi na občutljive parametre, kot so izračun diskontne stopnje in stopnja rasti prihodkov, bistveno vplivajo na rezultat modela. Za ponazoritev problema v tabeli 17 in tabeli 18 prikazujem izračun poštene vrednosti delnice po »Gordonovem« modelu rasti (angl. *Gordon Growth Model*).

Primer: V prvem primeru prejete dividende za delnico X v letu 2011 znašajo 100.000 EUR in rastejo po stopnji 13 % do leta 2015. Denarne vrednosti prihodnjih dividendnih tokov so prikazane v tabeli 17. Podjetje ima namen držati delnico v posesti za nedoločeno daljše

obdobje, zato je tudi prikazana vrednost od leta 2016 naprej. Po letu 2015 se pričakuje, da bodo denarni tokovi rasli za 1 %.

Terminalna vrednost finančne naložbe je izračunana po formuli:

$$NSV = \frac{D \times g}{k - g}$$

Pri čimer oznake kratic pomenijo:

- NSV = neto sedanja vrednost
- D = pričakovani dividendni donos
- k = zahtevan donos investitorja, diskontna stopnja ali tehtani strošek kapitala
- g = neskončna stopnja rasti dividend

Pri izračunu terminalne vrednosti sem upošteval dividendni donos iz leta 2015, povečan za neskončno stopnjo rasti dividend za 1 %. Sedanja vrednost delnice, ki ustreza prihodnjim diskontiranim denarnim tokovom, znaša 1.444.261 EUR.

Tabela 17: Poštena vrednost finančne naložbe; 1. različica

Leto	2011	2012	2013	2014	2015	2016 in naprej
Denarni tokovi	100.000	113.000	127.690	144.289,7	163.047,4	1.646.778
Diskonta stopnja	1,11	1,23	1,37	1,52	1,69	1,69
NSV	1.444.261					
Diskonta stopnja	11 %					
Rast po petletnem obdobju	1 %					

Vir: Pricewaterhousecoopers, Developments on Corporate Reporting and Governance, 2007.

V drugem primeru obravnavam isto delnico z istimi dividendami kot v zgornjem primeru, le s spremenjenimi vhodnimi parametri in sicer bom diskontno stopnjo znižal za eno odstotno točko in povečal stopnjo rasti prav tako za eno odstotno točko. Vrednosti denarnih tokov in diskontnih stopenj so prikazane v tabeli 18.

Tabela 18: Poštena vrednost finančne naložbe; 2. različica

Leto	2011	2012	2013	2014	2015	2016 in naprej
Denarni tokovi	100.000	113.000	127.690	144.289,7	163.047,4	2.078.854
Diskontna stopnja 0,10	1,10	1,21	1,33	1,46	1,61	1,61
NSV	1.770.829					
Diskonta stopnja	10 %					
Rast po petletnem obdobju	2 %					

Vir: Pricewaterhousecoopers, *Developments on Corporate Reporting and Governance*, 2007.

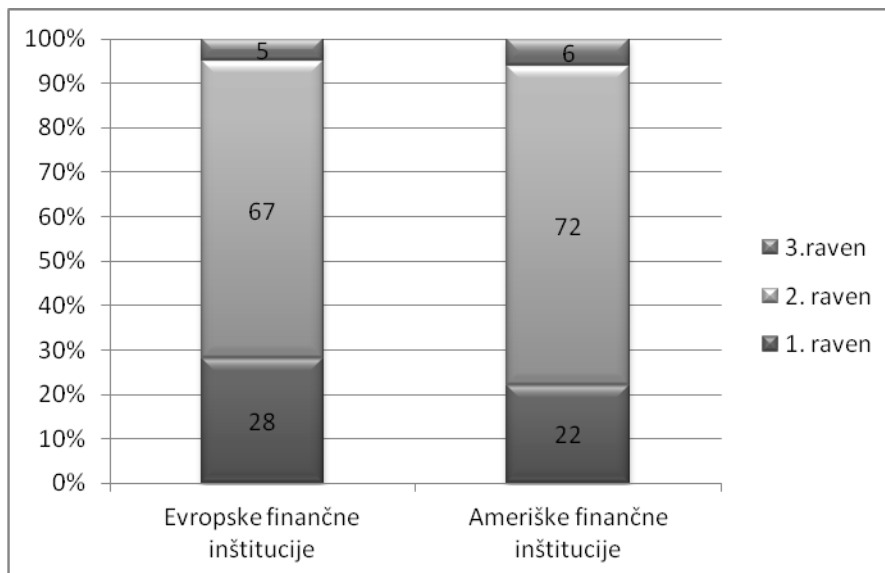
Poštena vrednost delnice, vrednotene z modelom pri upoštevanju 10 % diskontne stopnje in 2 % rastjo denarnih tokov od leta 2016 naprej v neskončnost, znaša 1.770.829 EUR. Izračunana poštena vrednost delnice v drugem primeru, pri nižji diskontni stopnji za eno odstotno točko in višjo rastjo za eno odstotno točko po koncu petletnega obdobja, se poveča za **326.568 EUR**. Slabost določanja poštene vrednosti na drugi stopnji hierarhije se pokaže v tem, da kljub uporabi identičnega modela z enakimi denarnimi tokovi poštena vrednost zaniha že ob minimalno spremenjenih vhodnih parametrih, in sicer v mojem primeru kar za 22,6 %.

Na podlagi ugotovitev lahko sklenem, da je merjenje po poštenu vrednosti z uporabo modelov manj učinkovito, in sicer ne samo zaradi možnih zlorab in špekulacij posloводства zaradi optimističnega napovedovanja in rasti pričakovanih denarnih tokov v prihodnosti, ampak tudi zaradi občutljivosti samih modelov na temeljne ekonomske kazalce. Merjenje na drugi ravni poteka izključno kadar ni mogoče pridobiti tržnih informacij iz delujočih trgov.

Glede na to, da je določanje poštene vrednosti z uporabo modelov manj zanesljivo, je pomemben podatek, kakšen delež finančnih sredstev je merjen na drugi ali celo na tretji ravni. IMF je aprila 2009 pripravil študijo o uporabi poštene vrednosti in njihovo podlago za merjenje za evropske in ameriške finančne inštitucije. V Združenih državah Amerike MSRP-ji nimajo neposredne veljave, ampak pripravljavci izkazov upoštevajo stališče k računovodskemu standardom (*Statement of Financial Accounting standards*, SFAS) številka 157, ki podobno kot MSRP ne zahteva a priori uporabo modelov, ampak jih predpisuje kot orodje pri določanju poštene vrednosti v primerih, ko zanje ne najdemo delujočih trgov. Rezultati omenjene raziskave (Slika 4) so pokazali nizko raven uporabe prvega nivoja v tristopenjski hierarhiji. Delež vseh sredstev, merjenih po neposrednih vrednostih iz trga, znaša 28 % za evropske finančne inštitucije in nekaj manj (22 %) za ameriške. Analiza finančnih inštitucij jasno kaže, da večina finančnih postavk ni bila ovrednotena po neposrednih cenah iz trga, ampak posredno preko ugotavljanja tržnih cen podobnih finančnih inštrumentov ali z uporabo modelov. Deleži na najmanj zanesljivi tretji ravni so skromni in znašajo 5 % za

evropske finančne institucije in 6 % za ameriške. Študija ni prikazala razlik med vrednotenji finančnih naložb med evropskimi in ameriškimi finančnimi institucijami.

Slika 4: Delež sredstev in obveznosti merjen po tristopenjski hierarhiji na dan 31. 12. 2008

Vir: IMF, *Fair value accounting and procyclicality*, 2009.

Vprašanje, ki se poraja je, zakaj finančne institucije navkljub nepravilnostim in možnih zlorab raje izmerijo svoje premoženje preko modelov, kot pa da bi vzele cene iz trgov in takoj pripoznale efekt skozi neto rezultat. IMF v svoji študiji to početje utemelji z fleksibilnimi metodami, ki so dovoljene znotraj posameznega razreda oziroma ravni.

Na drugi strani zagovorniki uporabo modelov utemeljijo s posebnostmi, ki jih prinašajo tržne cene v sedanjih razmerah finančne krize, ker naj le-te ne bi več odražale temeljne vrednosti finančnega premoženja in bi tako posledično privedle do podcenjenosti finančne aktive, ki pa bi lahko bila v večji meri le rezultat posebnih gospodarskih in političnih okoliščin ter trenutnega (bistveno zmanjšanega) obsega trgovanja. V primeru, da je tržna cena rezultat specifičnih pogojev dotičnega dneva in ne predstavlja za podjetje iztržljive vrednosti, je seveda smiselno, da podjetje preide na merjenje z uporabo modelov (Slapničar, 2010).

5.1 Spremembe standardov pri merjenju poštene vrednosti

MRS 39 je bil od svojega sprejetja leta 1998 do danes deležen stalnih sprememb. Za boljšo interpretacijo je poskrbelo dvanajst sprejetih dopolnil k standardu. Trenutna različica MRSP 39 razvršča finančne inštrumente v štiri različne skupine, med katerimi prva skupina (po pošteni vrednosti skozi izkaz poslovnega izida) vključuje dve podskupini.

Prva skupina si je prislužila tudi največ kritik. Finančni instrument je v skladu s klasifikacijo v prvi skupini najprej pripoznan po pošteni vrednosti, vse poznejše spremembe v pošteni vrednosti pa direktno vplivajo na neto rezultat preko poslovnega izida. Za zagotavljanje discipline pri klasifikaciji je bilo do oktobra 2008 prepovedano prerazvrščati finančne instrumente v ali iz omenjene skupine. Zaradi različne obravnave spremembe poštene vrednosti finančnega sredstva po skupinah ima klasifikacija pomemben vpliv na bilanco stanja in izkaz poslovnega izida poročevalske enote. Za vsako prerazporeditev znotraj skupine se zato pričakuje pomemben vpliv na računovodske izkaze, kot na primer zmanjšanje izgube ali povečanje kapitala. Možnost in posledice prerazvrščanj so zlasti pomembne za podjetja z večjim deležem finančnih instrumentov v bilanci stanja, kot so to na primer banke ali finančni holdingi.

Poročanje po pošteni vrednosti je postal problem za veliko finančnih institucij. V času gospodarskega napredka in rasti finančnega premoženja so pozitivna prevrednotenja povečevala bankam finančni vzvod, v času recesije (po avgustu 2007) pa je bil efekt obraten. Po mnenju kritikov naj bi bila poštena vrednost zaradi njene prociklične narave glavni problem finančnih institucij. Po letu 2007, ko so se mnogi trgi za finančne instrumente zaradi pomanjkanja likvidnosti izsušili in v sredini leta 2008, ko je veliko instrumentov prenehalo trgovanje kot rezultat globalne finančne krize, je merjenje po pošteni vrednosti postalo grešni kozel krize.

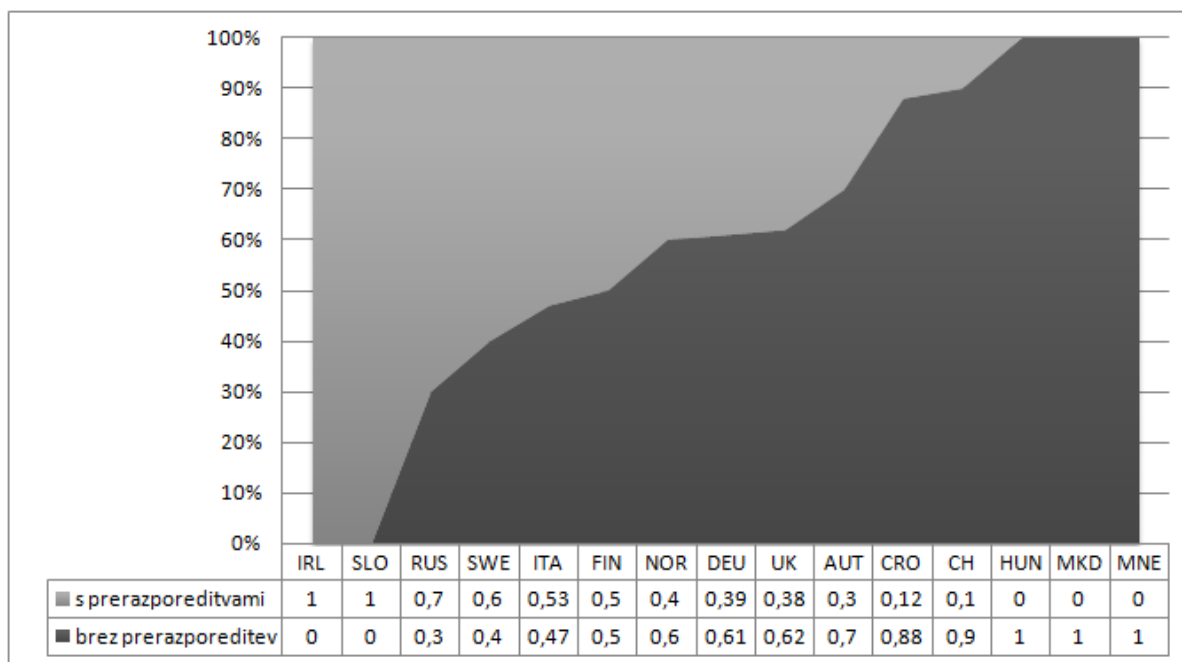
Zaradi zgoraj naštetih razlogov so banke in druge finančne institucije pripisovale glavno krivdo prav vrednotenju po pošteni vrednosti za uničujoč vpliv na njihovo poslovanje. Napad na merjenje po pošteni vrednosti se je dodatno zaostрил z zahtevami vodilnih ravnateljcev finančnih institucij za opustitev vrednotenja po pošteni vrednosti za finančne instrumente. Te interesne skupine so zagovarjale celo vrnitev nazaj na merjenje po nabavnih cenah.

IASB je kot odgovor na različne zahteve v času slabe gospodarske klime, v izredno kratkem času in brez rednega postopka za obravnavo, sprejel amandma k MRSP 39 in MRSP 7 novembra leta 2008. Amandma je stopil v veljavo za nazaj, in sicer je dovoljeval prerazvrstitve neizvedenih finančnih sredstev namenjenih trgovanju v skupino razpoložljivo za prodajo ali v posesti do zapadlosti, v redkih primerih pa tudi v skupino kot posojila ali terjatve. Na tem mestu se ne bom spuščal v podrobnosti glede prerazvrščanja, ker sem le-te že opisal v poglavju 3.5, bom pa skušal prikazati, če je bila ta možnost izkoriščena in v kolikšnem obsegu ter kakšne so bile posledice na računovodske izkaze.

Rezultati raziskave, ki so jo opravili na vzorcu 219 evropskih bank iz 37 držav, kažejo, da je svoje finančno premoženje prerazvrstilo 35 % analiziranih bank v skupni vrednosti 632,5 milijard evrov. Povprečna vrednost (mediana) prerazvrščenih sredstev znaša 8.323 milijonov evrov. Večina bank (68 %) je izkoristila možnost amandmaja in prerazvrstila finančna sredstva iz skupine trgovalnih vrednostnih papirjev v skupino posojil ali skupino v posesti do zapadlosti in s tem posledično izboljšala svoj neto rezultat za 22,9 milijarde evrov. Povprečna

vrednost vpliva na neto rezultat za banke, ki so prerazvrstile svoje premoženje, znaša 301,4 milijona evrov. V primeru, da do prerazvrstitev ne bi prišlo, bi banke izkazovale nižji donos na sredstva (ROA) za 0,15 odstotne točke in nižji donos na kapital (ROE) za 2,7 odstotne točke.

Slika 5: Delež bank po državah s prerazporejenimi finančnimi instrumenti

Vir: Fiechter, *Reclassification of Financial Assets under IAS 39: Impact on European Banks' Financial Statements 2011*, str. 25.

Glavni motiv pri prerazporeditvah znotraj skupin merjenja je bil nedvomno prikazati boljši poslovni rezultat. Vzorec slovenskih analiziranih bank je pokazal, da so vse banke opravile prerazvrstitev in smo skupaj z irskimi bankami v sami konici, kar se zadeva prerazvrščanj finančnega premoženja.

5.2 Vpliv jesenskih amandmajev leta 2008 na poslovne izkaze

Po mojem mnenju amandmaji sprejeti oktobra in novembra 2008 niso pripomogli k boljšemu informiranju končnih uporabnikov, ampak so le vnesli dodatno zmedo in neprimerljivost računovodskih izkazov v določeni časovni seriji in med finančnimi institucijami. Zato tudi ne čudi dejstvo, da je IASB že naslednje leto novembra (2009) izdal povsem nov MSRP številka 9, z naslovom »Razporeditve in merjenja« za poslovna poročila, pripravljena od datuma 1. 1. 2013 naprej, z dovoljeno uporabo tudi pred navedenim datumom. MSRP 9 v celoti nadomešča MRS 39. Namen novega standarda je poenostaviti pravila in razkritja v povezavi z merjenjem in klasifikacijo finančnih instrumentov.

V skladu z MSRP 9 so finančna sredstva razdeljena samo v dve kategoriji, in sicer finančna sredstva po nabavni vrednosti in finančna sredstva po pošteni vrednosti. Klasifikacija bo odvisna izključno od poslovnega modela upravljanja finančnih sredstev. Prerazporeditev sredstev bo dovoljena samo v primeru, kadar bo prišlo do spremembe dejavnosti poročevalske enote. Vse druge prerazporeditve ne bodo dovoljene, tako da oktobrski in novembrski amandmaji iz leta 2008 v prihodnosti ne bodo več v veljavi.

SKLEP

Mednarodni standardi računovodskega poročanja (MSRP) imajo svoj izvor v anglo-saksonski računovodski filozofiji. Sprejema jih mednarodni odbor za računovodske standarde (IASB) s sedežem v Londonu. O njihovi uporabi v EU odloča Evropska komisija.

V Evropsko pravno zakonodajo vstopajo MSRP na podlagi predloga Evropske komisije, o sami potrditvi pa odloča Računovodski urejevalni odbor. Da se MSRP lahko prevzamejo ne smejo biti v nasprotju z direktivami EU-ja in morajo prispevati k vsesplošni evropski blaginji. S članstvom Slovenije v EU so za nas postale obvezne direktive o uporabi mednarodnih računovodskih standardov. V slovenskem pravnem redu je to urejeno v zakonu o gospodarskih družbah. Računovodske izkaze v skladu z MSRP-ji morajo pripraviti družbe, ki kotirajo na evropskih borzah in so zavezane za pripravo konsolidacije, banke in zavarovalnice.

Računovodenje vrednostnih papirjev obravnava mednarodni računovodski standard 32 in 39. Pravila glede vrednotenja po pošteni vrednosti so določena v MSRP 13, ki sicer stopijo v veljavo z dnem 1. 1. 2013, vendar je njihova uporaba dovoljena že prej. MRS 32 definira izraze finančni inštrument, finančno sredstvo (vsi vrednostni papirji se uvrščajo v to definicijo) in finančna obveznost ter postavlja okvire za razdelitev sestavljenih inštrumentov na elementa obveznosti in kapitala. Kapital in obveznost sta pripoznana v bilanci stanja po načelu, da se vsebina odrazi pred obliko. V primeru, da ima inštrument v svoji pogodbi zapisano zahtevo po izplačilu denarja, se uvršča med finančno obveznost. Prednostne delnice zato pogosto obravnavamo kot finančno obveznost. Nadaljnja reklasifikacija po začetni pripoznavi ni dovoljena.

MRS 39 postavlja pravila merjenja za finančne obveznosti, ne pa za izdane kapitalske inštrumente s strani podjetja, zato je pomembna predhodna razdelitev na kapital in obveznosti. Standard razdeli finančne obveznosti z vidika merjenja na dva razreda in sicer na finančne obveznosti po pošteni vrednosti skozi izkaz poslovnega izida in ostale finančne obveznosti, vrednotene po odplačni vrednosti z uporabo efektivne obrestne mere. Finančna sredstva so razdeljena v štiri skupine, in sicer: po pošteni vrednosti skozi izkaz poslovnega izida, v posesti do zapadlosti, posojila in terjatve ter za prodajo razpoložljiva sredstva. Merjenje finančnih naložb je odvisno od njihove začetne klasifikacije. Naknadne prerazporeditve naj ne bi bile pogoste, nekatere so celo prepovedane.

Podjetje mora vsaj enkrat letno preveriti vrednost sredstev in obveznosti. Glede na slabo gospodarsko stanje bodo morala podjetja tudi konec letošnjega leta 2011 ugotavljati, ali njihova knjigovodska vrednost ustreza pošteni vrednosti. Način slabitve in njihova davčna obravnava je odvisna od začetne klasifikacije finančnih sredstev.

Odgovor snovalcev mednarodnih standardov računovodskega poročanja na problem vrednotenja po pošteni vrednosti v času finančne krize je bila sprememba standarda MRS 39 v obliki jesenskih amandmajev leta 2008, ki so med drugim omogočali večjo fleksibilnost pri prerazvrščanju finančnega premoženja. Po raziskavah je večina bank izkoristila to možnost. Sama dopolnila standarda niso pripomogla k večji kvaliteti izkazov, zato je kasneje IASB izdal standard MSRP 9, ki bo v celoti nadomestil MRS 39. MSRP 9 ne bo dovoljeval prerazporeditev med skupinami in bo hkrati tudi poenostavil pravila glede vrednotenja finančnih postavk. V novem standardu tudi navkljub dejstvu, da prinaša pomanjkljivosti, ostaja temelj vrednotenja poštena vrednost.

LITERATURA IN VIRI

1. Agrawal, S. (2006). Enter a New International Accounting Era IAS 39 – Financial Instruments: Classification and Measurement Principles. Najdeno 15. februarja na spletnem naslovu 220.227.161.86/9988340-348.pdf
2. Duff, & Phelps LLC. (2011). IFRS 13 Fair Value Measurement: What does this mean for valuation? Najdeno 27. julija 2011 na spletnem naslovu <http://www.duffandphelps.com/expertise/publications/pages/ArticleDetail.aspx?id=251&list=Articles>
3. Epstein, B., & Jermakowicz, E. (2010). *Interpretation and application of International financial reporting standards*. New Jersey: John Wiley & Sonc, Inc.
4. Fiechter, P. (2011). Reclassification of Financial Assets under IAS 39: Impact on European Banks' Financial Statements. Najdeno 15. avgusta na spletnem naslovu http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1527107
5. *IASB amendments permit reclassification of financial instruments*. Najdeno 19. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.ifrs.org/News/Press+Releases/IASB+amendments+permit+reclassification+of+financial+instruments.htm>
6. IAS PLUS. (2011). IFRS 13 fair value measurement. Najdeno 15. avgusta 2011 na spletnem naslovu: <http://www.iasplus.com/standard/ifrs13.htm>
7. Institute of Chartered Accountants in England and Wales, The. (2011). Knowledge guide to International accounting standards. Najdeno 15. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.icaew.com/en/library/subject-gateways/accounting-standards/knowledge-guide-o-international-accounting-standards>
8. International Accounting Standards Board. (2011). About the IFRS Foundation and the IASB. Najdeno 20. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.ifrs.org/The+organisation/IASCF+and+IASB.htm>
9. IMF. (2009). Fair value accounting and procyclicality. Najdeno 31. julija na spletnem naslovu www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2008/.../chap3.pdf
10. Kirk, R. (2010). Financial instruments. Najdeno 27. julija 2011 na spletnem naslovu: www.cpaireland.ie/UserFiles/File/.../Financial%20Instruments.pdf
11. Mednarodni računovodski standard 32 - Finančni inštrumenti – predstavljanje. *Uradni list EU*, št. 320/2008.
12. Mednarodni računovodski standard 39. Uredba komisije (ES) št. 1126/2008 z dne 3. novembra 2008 o sprejetju nekaterih mednarodnih računovodskih standardov v skladu z Uredbo (ES) št. 1606/2002 Evropskega parlamenta in Sveta. *Uradni list EU*, št. 320.
13. Mednarodni računovodski standardi 2001. (2002). Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.

14. Odar, M. (2010, julij). Splošna pravila knjiženja v zvezi s prometom obveznic. IKS – revija za računovodstvo in finance, str. 128.
15. Orrel, M., & Zelic, A. (2010). On a mission to classify. Najdeno 15. marca 2011 na spletnem naslovu www.iasplus.com/usa/.../headsip1004liabequity.pdf
16. Pricewaterhousecoopers (2007). Developments on Corporate Reporting and Governance. Najdeno 31. julija 2011 na spletnem naslovu http://www.pwc.com/en_SG/sg/corporate-watch/assets/corporatewatch200710.pdf
17. Renders, A. (2011). Changing Fair Value Accounting. Najdeno 15. marca 2011 na spletnem naslovu https://lirias.kuleuven.be/.../Annelies+Renders+BAT_BFW2009_02-03.pdf
18. Slapničar, S., & Curk, M. (2010). Poštena vrednost in finančna kriza – razkrite težave in nekatere predlagane rešitve. Ljubljana: Inštitut za revizijo. Revija revizor 2010 - 2.
19. Uranič, D. (2008). Praktični primeri uporabe MRS 32, 39 in MSRP 7. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
20. Zakon o dohodku od pravnih oseb. *Uradni list RS*, št. 117/2006, 90/2007, 56/2008, 76/2008, 92/2008, 5/2009, 96/2009, 43/2010, 59/2011, 90/2007, 56/2008, 76/2008, 92/2008, 5/2009, 96/2009, 43/2010, 59/2011.
21. Zakon o gospodarskih družbah. *Uradni list RS*, št. 26/2007-ZSDU-B, 33/2007-ZSReg-B, 67/2007-ZTFI (100/2007 popr.), 10/2008, 68/2008, 23/2009 Odl.US: U-I-268/06-35, 42/2009, 65/2009-UPB3, 83/2009 Odl.US: U-I-165/08-10, Up-1772/08-14, Up-379/09-8, 33/2011, 91/2011.
22. Zakon o trgu finančnih instrumentov. *Uradni list RS*, št. 67/2007, 69/2008, 40/2009, 17/2010 Odl.US: U-I-196/09-15, Up-947/09-9 (21/2010 popr.), 88/2010, 108/2010-UPB3, 78/2011.